

1. Zasady nowej ortografii

– Die neue Rechtschreibung

Ustalenia Wiedeńskiej Konferencji Ortograficznej (Wiener Orthographiekonferenz), obradującej od 22 do 24 listopada 1994 roku, zawierały szereg orzeczeń dotyczących zmian w ortografii języka niemieckiego. Dotychczas obowiązująca ortografia została ustalona w 1901 roku podczas 2 Konferencji Ortograficznej (2. Orthographische Konferenz), a w 1902 roku została opublikowana w Niemczech w formie rozporządzenia urzędowego. W późniejszym okresie pod rozporządzeniem podpisały się również Austria i Szwajcaria. Zasady ortografii bazowały na słowniku ortograficznym języka niemieckiego Konrada Dudena *Vollständiges Orthographisches Wörterbuch der deutschen Sprache* z 1880 roku.

Reforma ortograficzna weszła ostatecznie w życie 01.07.1996 roku po podpisaniu jej przez Niemcy, Austrię i Szwajcarię. Nowe orzeczenia dotyczące pisowni i interpunkcji mają na celu ujednoczenie i uproszczenie ortografii języka niemieckiego, zmniejszenie ilości przypadków wątpliwych i niekonsekwencji w pisowni (np. radfahren – Auto fahren, numerieren – Nummer), dostarczając użytkownikom języka przejrzystych reguł. Reforma ortograficzna obejmuje 6 podstawowych zakresów: pisownię pojedynczych wyrazów oraz wyrażań, w tym wyrazów obcych, pisownię małą i wielką literą, pisownię łączną i rozdzielną, pisownię z myślnikiem, interpunkcję, zasady dzielenia wyrazów.

Poniżej przedstawiono niektóre ważniejsze zasady nowej pisowni. W tabeli podano formy stare i nowe.

Stara pisownia (alte Schreibung)	Nowa pisownia (neue Schreibung)
1. Pisownia samogłosek tematowych a, o, u, ulegających przegłosowi (Umlautschreibung)	
<i>belemert</i> <i>Bendel</i> <i>verbleuen</i>	<i>belämmert</i> (ponieważ: <i>lahm</i>) <i>Bündel</i> (ponieważ: <i>Band</i>) <i>verbläuen</i> (ponieważ: <i>blau</i>)
2. Podwojenie spółgłosek po krótkich samogłoskach	
<i>numerieren</i> <i>plazieren</i>	<i>nummerieren</i> (ponieważ: <i>Nummer</i>) <i>platzieren</i> (ponieważ: <i>Platz</i>)
3. Pisownia ss zamiast ß po krótkich samogłoskach. ß piszemy nadal po długich samogłoskach i dyftongach (np. <i>Maß, Straße, draußen</i>).	
<i>hassen – Haß</i> <i>küssen – Kuß – sie küssten sich</i> <i>müssen – sie muß</i> <i>Wasser – wässerig – wäßrig</i> <i>daß</i>	<i>hassen – Hass</i> <i>küssen – Kuss – sie küssten sich</i> <i>müssen – sie muss</i> <i>Wasser – wässrig – wässrig</i> <i>dass</i>
4. Pisownia niektórych wyrazów obcego pochodzenia. W przypadku większości wyrazów obcych dopuszcza się dwie pisownie: starą i nową. Z obu podanych form w części „Nowa pisownia” pierwsza jest częściej stosowana.	
<i>Necessaire</i> <i>Delphin</i> <i>Orthographie</i> <i>Joghurt</i> <i>Exposé</i> <i>Ketchup</i> <i>Facette</i> <i>Thunfisch</i> <i>Chansonnier</i> <i>Portemonnaie</i>	<i>Necessaire</i> lub <i>Necessär</i> (jak: <i>Sekretär, Militär, Majonäse, Polonäse</i> itd.) <i>Delphin</i> lub <i>Delfin</i> (jak: <i>fantastisch</i>) <i>Orthographie</i> lub <i>Orthografie</i> (jak: <i>Geografie</i>) <i>Joghurt</i> lub <i>Jogurt</i> <i>Exposé</i> lub <i>Exposé</i> <i>Ketchup</i> lub <i>Ketchup</i> <i>Facette</i> lub <i>Fassette</i> (jak: <i>Fassade, Fasson</i> itp.) <i>Thunfisch</i> lub <i>Tunfisch</i> <i>Chansonnier</i> lub <i>Chansonier</i> <i>Portmonee</i> lub <i>Portemonnaie</i>

Stara pisownia (alte Schreibung)	Nowa pisownia (neue Schreibung)
<p>5. Pozostałe przypadki. W tej grupie wyrazów chodzi o kilka zmian dotyczących dźwięków i liter, dopasowywanych analogicznie według wyrazów tej samej rodziny wyrazowej względnie wyrazów podobnie brzmiących.</p>	
<p><i>rauh</i> <i>Roheit</i> <i>selbständig</i> <i>Känguruh</i> <i>Alptraum</i> <i>essentiell</i></p> <p><i>Potential, potentiell</i></p>	<p><i>rau</i> (ponieważ: <i>blau, schlau</i> itd.) <i>Rohheit</i> (ponieważ: <i>roh</i>) <i>selbstständig</i> lub <i>selbständig</i> <i>Känguru</i> (ponieważ: <i>Gnu, Kakadu</i>) <i>Alptraum</i> lub <i>Albtraum</i> <i>essenziell</i> (ponieważ: <i>Essenz</i>; forma dopuszczalna: <i>essentiell</i>) <i>Potenzial, potenziell</i> (ponieważ: <i>Potenz</i>; forma dopuszczalna: <i>Potential, potentiell</i>)</p>
<p>6. Pisownia małą i wielką literą. Z szeregu zmian dotyczących pisowni małą i wielką literą przedstawiono tylko najważniejsze. Zgodnie z zasadami nowej ortografii wielką literą piszemy: rzeczowniki w połączeniu z przyimkiem i/lub czasownikiem, przymiotniki utworzone od rzeczowników, rzeczowniki określające pory dnia (niektóre pisze się łącznie), kolory i języki, formy bliźniacze złożone z przymiotników nieodmiennych. Małą literą piszemy: przymiotniki w stałych zwrotach, nie będące nazwami własnymi, przymiotniki utworzone od nazw własnych zakończone na <i>-isch, -sch</i> (jeżeli chcemy dać wyraz zaakcentować, wówczas piszemy go wielką literą i z apostrofem), formy adresatywne w listach i pismach. Przymiotniki w stopniu najwyższym w połączeniu z <i>auf</i> piszemy małą lub wielką literą.</p>	
<p><i>in bezug auf</i> <i>radfahren</i> <i>schuld geben</i> <i>pleite gehen</i> <i>im allgemeinen</i> <i>alles übrige</i> <i>auf dem trockenen sitzen</i> <i>gestern abend</i> <i>am Sonntag abend</i> <i>auf deutsch</i> <i>jung und alt</i> <i>die Erste Hilfe</i></p> <p><i>das Ohmsche Gesetz</i></p> <p><i>Du, Dein, Dir, Euer, Euch</i> itd. <i>aufs beste</i></p>	<p><i>in Bezug auf</i> (jak: <i>mit Bezug auf</i>) <i>Rad fahren</i> (jak: <i>Auto fahren</i>) <i>Schuld geben</i> <i>Pleite gehen</i> (ale: <i>pleite sein, bange sein</i>) <i>im Allgemeinen</i> <i>alles Übrige</i> <i>auf dem Trockenen sitzen</i> <i>gestern Abend</i> <i>am Sonntagabend</i> <i>auf Deutsch</i> <i>Jung und Alt</i> (jak: <i>Arm und Reich</i>) <i>die erste Hilfe</i> (ale: <i>das Rote Kreuz, die Dritte Welt, Eiserner Vorhang</i> i in. nazwy własne) <i>das ohmsche Gesetz</i> (jak: <i>der ohmsche Widerstand</i>; akcentowane: <i>das Ohm'sche Gesetz</i>) <i>du, dein, dir, euer, euch</i> itd. <i>aufs beste</i> lub <i>aufs Beste</i></p>
<p>7. Pisownia wyrazów łączna i rozdzielna. W tym przypadku obowiązują następujące zasady: Wyrazy piszemy powszechnie rozdzielnie. Łącznie piszemy je wówczas, jeśli jest to uwarunkowane kryterium formalno-gramatycznym (np. brak możliwości stopniowania).</p>	
<p><i>abwärtsgehen</i> (<i>schlechter werden</i>), ale <i>abwärts gehen</i> (<i>einen Weg</i>) <i>aneinanderfügen</i> <i>gefangennehmen</i> <i>haltmachen</i> <i>sitzenbleiben</i> (<i>in der Schule</i>), ale <i>sitzen bleiben</i> (<i>auf dem Stuhl</i>) <i>soviel, wieviel</i> <i>staubsaugen, teppichklopfen</i> <i>irgend etwas, irgend jemand</i></p>	<p><i>abwärts gehen</i> <i>aneinander fügen</i> (jak: <i>aneinander denken</i>) <i>gefangen nehmen</i> (jak: <i>getrennt schreiben</i>) <i>Halt machen</i></p> <p><i>sitzen bleiben</i> <i>so viel, wie viel</i> (jak: <i>so viele, wie viele</i>) <i>Staub saugen, Teppich klopfen</i> <i>irgendetwas, irgendjemand</i> (jak: <i>irgendwer, irgendwann</i>)</p>

Stara pisownia (alte Schreibung)	Nowa pisownia (neue Schreibung)
<p>8. Pisownia wyrazów z myślnikiem. Myślnika należy użyć, aby ułatwić odczytanie wyrazów, uczynić je bardziej przejrzystymi w piśmie oraz uniknąć dwuznaczności.</p>	
<i>Ichsucht</i> <i>8fach</i> <i>17jährig</i> <i>Zooorchester</i> <i>Ballettruppe</i>	<i>Ich-Sucht/Ichsucht</i> <i>8-fach</i> <i>17-jährig</i> <i>Zoo-Orchester/Zooorchester</i> <i>Ballet-Truppe/Ballettruppe</i>
<p>9. Zasady interpunkcji. Nowe uproszczone reguły interpunkcji dotyczą przede wszystkim stawiania przecinka w zdaniach bezokolicznikowych i imiesłowowych w tych miejscach, które piszący chce zaakcentować. Przecinka nie stawiamy przed spójnikami <i>und</i> i <i>oder</i> łączącymi zdania główne, przecinek pozostaje natomiast przed <i>aber</i> i <i>jedoch</i>.</p>	
<i>Er beabsichtigte, nach Berlin zu fahren.</i> <i>Ale: Er beabsichtigte zu fahren.</i> <i>Nach Berlin zu fahren beabsichtigte er.</i>	<i>Ich rate ihm, zu helfen./ Ich rate, ihm zu helfen.</i> <i>Er, um sie nicht zu enttäuschen, fuhr noch einmal zurück.</i> <i>Sie rannte, vor Freude wild gestikulierend, auf uns zu.</i> <i>Ale: Vor Freude wild gestikulierend rannte sie auf uns zu.</i>
<i>Sie fuhr in die Stadt, und er blieb zu Hause.</i>	<i>Sie fuhr in die Stadt und er blieb zu Hause.</i>
<p>10. Dzielenie wyrazów. Nowe zasady dzielenia wyrazów dotyczą rozdzielania spółgłosek <i>st</i> (analogicznie do <i>sp</i>: <i>Ris-pe</i>), <i>ck</i> (analogicznie do <i>ch</i>: <i>la-chen</i> i <i>sch</i>: <i>na-schen</i>, a więc po samogłosce), <i>r</i>, <i>l</i>, <i>gn</i>, <i>kn</i> (dzielenie sylab zgodnie ze sposobem wymawiania; ta zasada dotyczy również dzielenia niektórych wyrazów obcego pochodzenia i złożen), rozdzielania pojedynczych samogłosek na początku wyrazu.</p>	
<i>mei-stens</i> <i>trok-ken</i> (<i>k-k</i> na końcu linijki) <i>mö-bliert</i> <i>pa-ral-lel</i> <i>He-li-ko-pter</i> <i>war-um</i> <i>be-ob-ach-ten</i> <i>U-fer</i> <i>O-fen</i>	<i>meis-tens</i> <i>tro-cken</i> <i>mö-liert/mö-bliert</i> <i>pa-ral-lel/par-al-lel</i> <i>He-li-kop-ter/He-li-ko-pter</i> <i>wa-rum</i> <i>beo-bach-ten</i> <i>U-fer</i> <i>O-fen</i>

2. Rodzajnik – Der Artikel

W języku niemieckim występuje rodzajnik nieokreślony (*der unbestimmte Artikel*) oraz rodzajnik określony (*der bestimmte Artikel*). Rodzajnik występuje przed rzeczownikiem i określa jego rodzaj, liczbę, przypadek oraz narzuca sposób odczytania treści rzeczownika (*patrz: Użycie rodzajnika*). Rzeczownik może zostać użyty z rodzajnikiem nieokreślonym, określonym lub bez rodzajnika (*der Nullartikel*). Rodzajniki nieokreślony i określony odmieniają się przez przypadki.

Rodzajnik nieokreślony – Der unbestimmte Artikel

Rodzajnik nieokreślony ma postać **ein** dla rodzaju męskiego i nijakiego oraz **eine** dla rodzaju żeńskiego. Rodzajnik nieokreślony nie występuje w liczbie mnogiej!

Użycie rodzajnika nieokreślonego:

przed rzeczownikami oznaczającymi osobę lub rzecz bliżej nieznaną lub o których mówi się po raz pierwszy w danym zdaniu	<i>Ich kaufe mir ein Auto. Dort sitzt eine Frau. Sie ist schön.</i>
przed rzeczownikami w funkcji orzecznika	<i>Polen ist ein Land. Der Baum ist eine Pflanze.</i>
przed rzeczownikami występującymi po wyrażeniu <i>es gibt</i> (jest, są, znajduje się)	<i>In dieser Stadt gibt es ein Museum. Gibt es dort in der Nähe einen See?</i>
w porównaniach	<i>Mein Freund spricht wie ein Redner. Er schreibt wie ein Dichter.</i>

Odmiana rodzajnika nieokreślonego:

Przypadek (Kasus)	Liczba pojedyncza (Singular)			Liczba mnoga (Plural)
	Rodzaj męski (Maskulinum)	Rodzaj żeński (Femininum)	Rodzaj nijaki (Neutrum)	
Nominativ	ein	eine	ein	–
Genitiv	eines	einer	eines	–
Dativ	einem	einer	einem	–
Akkusativ	einen	eine	ein	–

Rodzajnik określony – Der bestimmte Artikel

Dla rzeczowników w liczbie pojedynczej rodzajnik określony ma postać **der** (dla rodzaju męskiego), **die** (dla rodzaju żeńskiego), **das** (dla rodzaju nijakiego). Dla wszystkich rzeczowników w liczbie mnogiej występuje jeden rodzajnik określony **die**.

Użycie rodzajnika określonego:

przed rzeczownikami oznaczającymi osoby lub rzeczy bliżej znane lub o których była mowa w poprzednim zdaniu	<i>Dort sitzt eine Frau. Die Frau ist schön. Das ist das Buch meines Freundes.</i>
przed nazwami krajów i krain geograficznych w rodzaju męskim i żeńskim	<i>die Schweiz, die Ukraine, der Irak, der Sudan</i>
przed nazwami krajów i krain geograficznych występujących tylko w liczbie mnogiej	<i>die Niederlande, die Vereinigten Staaten, die Alpen</i>
przed imionami, nazwiskami, nazwami miast, państw oraz części świata, jeżeli występują z przydawką	<i>Das berühmte Rom hat eine lange Geschichte. Der brave Robert blieb ganz allein zu Hause.</i>
imiona i nazwiska w mowie potocznej mogą występować z rodzajnikiem określonym bez przydawki	<i>Der Karl ist wirklich begabt. Die Gabi ist ein braves Kind.</i>
przed rzeczownikami oznaczającymi gatunki	<i>Die Lärche ist ein Nadelbaum.</i>
przed nazwami gór, rzek i mórz	<i>Die Weichsel ist der längste Fluss Polens. Die Zugspitze liegt in den Alpen.</i>
przed rzeczownikami uważanymi za jedyne w świecie	<i>die Sonne, die Welt, der Mond</i>

Odmiana rodzajnika określonego:

Przypadek (Kasus)	Liczba pojedyncza (Singular)			Liczba mnoga (Plural)
	Rodzaj męski (Maskulinum)	Rodzaj żeński (Femininum)	Rodzaj nijaki (Neutrum)	
Nominativ	der	die	das	die
Genitiv	des	der	des	der
Dativ	dem	der	dem	den
Akkusativ	den	die	das	die

Rodzajnik zerowy – Der Nullartikel

Rodzajnik opuszczamy:

przed imionami i nazwiskami oraz przed nazwami miast, krajów i części świata, które są rodzaju nijakiego i nie są użyte z przydawką	<i>Kludia und Karl gehen ins Kino. Warszawa ist die Hauptstadt Polens.</i> Porównanie: <i>Griechenland liegt in Südeuropa. Ale: Das sonnige Griechenland wird von vielen Touristen besucht.</i>
przed rzeczownikami materiałowymi, które nie są bliżej określone i oznaczają ogólne pojęcia	<i>Ich esse Brot. Ale: Das Brot ist heute nicht frisch.</i>
po wyrazach określających ilość, miarę i ciężar	<i>eine Menge Menschen 2 Glas Bier</i>
przed rzeczownikami określającymi pojęcia abstrakcyjne	<i>Jeder Mensch braucht Liebe und Anerkennung.</i>
przed rzeczownikami, które występują z zaimkami	<i>bei solchem Wetter in diesem Jahr</i>
przed rzeczownikami poprzedzonymi przysłówkiem <i>viel, wenig</i>	<i>Ich habe wenig Geld aber viel Zeit.</i>
przed rzeczownikami poprzedzonymi liczebnikiem głównym	<i>Er hat drei Übungen geschrieben. Sie hat zweitausend Zloty an einem Tag ausgegeben.</i>
przed rzeczownikami poprzedzonymi przydawką dopełniaczową	<i>Evas Bruder Goethes Werke</i>
przed rzeczownikami oznaczającymi zawody, funkcje lub narodowość, jeśli nie są bliżej określone i są użyte orzecznikowo	<i>Sie arbeitet als Lehrer. Mein Nachbar ist Deutscher.</i>
w wielu przysłówiach i zwrotach oraz w wycienieniach	<i>Ohne Fleiß kein Preis. auf Schritt und Tritt Haus und Hof, Mann und Frau</i>
niekiedy przed rzeczownikami w połączeniu z przyimkami <i>ohne, zu, nach, vor</i>	<i>ohne Arbeit zu Weihnachten nach Feierabend vor Beginn</i>
czasami przed rzeczownikami w celu skrócenia wypowiedzi, m.in. w tytułach, telegramach, ogłoszeniach i rozkazach	<i>Einfamilienhaus zu verkaufen Hände hoch!</i>

3. Rzeczownik – Das Substantiv

Rzeczowniki w języku niemieckim występują w trzech rodzajach, tj. w rodzaju męskim (Maskulinum), rodzaju żeńskim (Femininum) i rodzaju nijakim (Neutrum), w dwóch liczbach, tj. w liczbie pojedynczej (Singular) i liczbie mnogiej (Plural) oraz w czterech przypadkach, tj. w mianowniku (Nominativ), dopełniaczu (Genitiv), celowniku (Dativ) i bierniku (Akkusativ). Wszystkie rzeczowniki w języku niemieckim pisze się wielką literą!

Rodzaj rzeczownika – Der Genus des Substantivs

Rodzaje rzeczowników w języku niemieckim nie zawsze pokrywają się z rodzajami w języku polskim. Poza tym istnieją w języku niemieckim – inaczej niż w języku polskim – wyjątki, kiedy to rodzaj gramatyczny nie pokrywa się z rodzajem naturalnym, np. *das Mädchen* – dziewczyna, *das Weib* – kobieta, *der Weisel* – królowa pszczoła. Niektóre rzeczowniki niemieckie mają podwójny rodzaj, np. *das/der Barock* – barok, *die/der Krem* – krem, *der/das Virus* – wirus (rzeczowniki dwurodzajowe o różnym znaczeniu patrz: Homonimy).

Na podstawie końcówki fleksyjnej jedynie w niektórych przypadkach można rozpoznać rodzaj rzeczownika. Poza tym istnieją grupy rzeczowników związanych ściśle z danym rodzajem.

Rodzaju męskiego są np.:

rzeczowniki oznaczające istoty męskie (ludzi i zwierzęta)	<i>der Mann, der Vater, der Hahn, der Hund</i>
nazwy stron świata	<i>der Norden, der Osten, der Westen, der Süden</i>
nazwy pór roku, miesięcy oraz dni tygodnia	<i>der Sommer, der Herbst, der Mai, der August, der Sonntag, der Montag</i>
nazwy opadów, wiatrów i zjawisk atmosferycznych	<i>der Hagel, der Schnee, der Regen, der Monsun, der Sonnenschein</i>
nazwy gór i jezior	<i>der Harz, der Bajkał</i>
nazwy walut	<i>der Dollar, der Gulden, der Euro</i> (wyjątek: <i>die Mark</i>)
nazwy marek samochodów i nazwy pociągów	<i>der Opel, der Fiat, der ICE-Franz Kafka</i>
nazwy alkoholi oraz nazwy większości innych napojów	<i>der Wodka, der Smirnov, der Rum</i> (wyjątek: <i>das Bier</i>), <i>der Saft, der Tee, der Kaffee</i>
nazwy przypadków, stopni oraz trybów	<i>der Nominativ, der Superlativ, der Konjunktiv</i>
rzeczowniki z końcówką -ig, -ing, -er, -en, -ling, -ich oraz rzeczowniki obcego pochodzenia z końcówką -ant, -ent, -or, -iker, -ist i -ismus	<i>der König, der Hering, der Bruder, der Rahmen, der Schmetterling, der Teppich, der Spekulant, der Student, der Humor, der Politiker, der Realist, der Mechanismus</i>
rzeczowniki odczasownikowe bez końcówek	<i>der Lauf, der Gang, der Spaziergang, der Sprung</i>

Rodzaju żeńskiego są np.:

rzeczowniki oznaczające istoty żeńskie (ludzi i zwierzęta)	<i>die Frau, die Kuh</i> ; wyjątkami są: <i>das Weib, das Mädchen, das Fräulein, das Mädel, das Huhn, das Schaf</i>
--	---

nazwy drzew, owoców i kwiatów	<i>die Eiche, die Pflaume, die Rose</i> ; wyjątkami są: <i>das Veilchen, der Ahorn, der Flieder, das Vergißmeinnicht, das Maiglöckchen, der Apfel, der Pfirsich</i> oraz rzeczowniki złożone, których ostatnim członem jest <i>-baum</i> , np. <i>der Kastanienbaum</i>
nazwy większości rzek	<i>die Elbe, die Donau</i> , ale: <i>der Rhein, der Main, der Nil, der Neckar</i>
nazwy samolotów i statków	<i>die Concorde, die Boeing, die „Titanic”</i>
nazwy papierosów i cygar	<i>die West, die Marlboro, die Havanna</i>
liczebniki użyte rzeczownikowo	<i>die Eins, die Fünf, die Dreizehn</i>
rzeczowniki z końcówką -ei, -heit, -keit, -schaft, -ung, -in oraz rzeczowniki obcego pochodzenia z końcówką -ie, -ik, -ion, -tät, -enz, -anz i -ur	<i>die Bücherei</i> (wyjątek: <i>der Papagei</i>), <i>die Klarheit, die Pünktlichkeit, die Bekannschaft, die Übung, die Lehrerin, die Energie, die Fabrik, die Nation, die Universität, die Konferenz, die Instanz, die Literatur</i>

Rodzaju nijakiego są np.:

rzeczowniki oznaczające młode istoty żyjące (ludzi i zwierzęta)	<i>das Kind, das Kücken</i>
nazwy miast, państw i kontynentów, używane jednak z rodzajnikiem wówczas, gdy występują z przydawką	<i>das alte Rom, das heiße Afrika, das moderne China</i> ; wyjątkami są m.in.: <i>der Irak, der Iran, der Sudan, der Libanon, die Ukraine, die Bundesrepublik, die Schweiz, die Türkei, die Niederlande, die USA</i>
nazwy metali	<i>das Eisen, das Gold</i>
nazwy języków	<i>das Deutsch, das Englisch</i>
nazwy hoteli, kawiarni i kin	<i>das Kosmos, das Piano, das Holiday Inn</i>
nazwy środków piorących i czyszczących	<i>das Persil, das Visir</i>
rzeczowniki utworzone od niektórych części mowy oraz litery w użyciu rzeczownikowym	<i>das Lesen, das Aber, das A und O, das große D</i>
rzeczowniki z przedrostkiem ge- i końcówką -e lub bez końcówki	<i>das Gebirge, das Getränk</i> ; wyjątkami są: <i>die Geschichte, der Gedanke, der Geschmack</i>
rzeczowniki z końcówką -chen, -icht, -lein, -tel, -tum oraz rzeczowniki obcego pochodzenia z końcówką -ment, -um, -in, -ing	<i>das Märchen, das Gewicht, das Büchlein, das Viertel, das Eigentum, das Medikament, das Zentrum, das Benzin, das Shopping</i>

Liczba rzeczownika – Der Numerus des Substantivs

Nie wszystkie rzeczowniki w języku niemieckim występują w dwóch liczbach, tj. w liczbie pojedynczej i liczbie mnogiej.

Wyłącznie w liczbie pojedynczej występują:

- rzeczowniki materiałowe, np. *das Eis, das Holz*; liczbę mnogą rzeczowników materiałowych można wyrazić za pomocą wyrazów złożonych, np. *Holzarten, Fleischsorten*
- nazwy zbiorowe, np. *die Polizei, das Vieh*
- rzeczowniki abstrakcyjne, np. *das Leid, der Hunger, die Hitze, das Glück*
- rzeczowniki utworzone od bezokoliczników, np. *das Skifahren, das Lesen*

Wyłącznie w liczbie mnogiej występują:

- niektóre nazwy geograficzne, np. *die Niederlande, die Alpen*
- rzeczowniki oznaczające grupę ludzi, np. *die Leute, die Geschwister, die Gebrüder*
- kilka innych rzeczowników, np. *die Ferien, die Kosten, die Möbel, die Einkünfte, die Alimente*

Nazwy świąt w języku niemieckim były początkowo formami liczby mnogiej. W liczbie mnogiej są jednak stosowane wyłącznie w życzeniach, np. *Frohe Ostern! Frohe Weihnachten! Frohe Pfingsten!* Poza tym stosowane są w liczbie pojedynczej, np. *In zwei Wochen ist Weihnachten.*

W języku polskim również istnieją rzeczowniki, które mają wyłącznie liczbę mnogą, ale ich niemieckie odpowiedniki występują w dwóch liczbach, np. *okulary – die Brille/die Brillen, nożyczki – die Schere/die Scheren, schody – die Treppe/die Treppen, spodnie – die Hose/die Hosen, drzwi – die Tür/die Türen.*

W języku niemieckim nie ma jednoznacznych reguł tworzenia liczby mnogiej. Oto zestawienie końcówek liczby mnogiej rzeczowników w zależności od ich rodzaju:

Rodzaj męski (Maskulinum)	Rodzaj żeński (Femininum)	Rodzaj nijaki (Neutrum)
-e	<i>der Tisch – die Tische</i>	-
-e + przegłos	<i>der Kampf – die Kämpfe der Stuhl – die Stühle der Koch – die Köche der Baum – die Bäume</i>	-e + przegłos
-er + przegłos	<i>der Mann – die Männer der Irrtum – die Irrtümer der Strauch – die Sträucher</i>	-er + przegłos
-	-	-er
przegłos	<i>der Bruder – die Brüder der Garten – die Gärten</i>	przegłos
-n	<i>der Junge – die Jungen</i>	-n
-en	<i>der Soldat – die Soldaten</i>	-en
bez końcówek	<i>der Wagen – die Wagen der Lehrer – die Lehrer der Kessel – die Kessel</i>	bez końcówek
-	-	-nen
-	-	-se

Zestawienie końcówek liczby mnogiej rzeczowników obcego pochodzenia oraz osobliwości w liczbie mnogiej rzeczowników:

-s	<i>der Chef – die Chefs, die Kamera – die Kameras, das Ticket – die Tickets</i>
-ismen	<i>der Organismus – die Organismen</i>
-en	<i>das Album – die Alben, das Drama – die Dramen, das Museum – die Museen</i>
-ien	<i>das Prinzip – die Prinzipien, das Gremium – die Gremien, das Stadion – die Stadien</i>
-a	<i>das Lexikon – die Lexika (także: Lexiken), das Visum – die Visa (także: die Visen)</i>
-ina	<i>das Pronomen – die Pronomina</i>
-ten	<i>der Atlas – die Atlanten, der Bau – die Bauten</i>
-i	<i>das Konto – die Konti (także: die Konten i Kontos), das Cello – die Celli</i>
-e	<i>der Park – die Parke (także: die Parks), der Index – die Indexe (także: die Indizes)</i>
-se	<i>der Globus – die Globusse (także: die Globen)</i>
-leute	<i>der Bergmann – die Bergleute, der Fachmann – die Fachleute</i>
-stücke	<i>die Mark – die Markstücke</i>

Rzeczowniki skrócone, zwłaszcza zakończone samogłoską oraz skróty otrzymują w języku niemieckim końcówkę -s, np. *der Krimi – die Krimis, die Mutti – die Muttis, der Pkw – die Pkws, der BMW – die BMWs*.

Odmiana rzeczownika – Die Deklination des Substantivs

W języku niemieckim istnieją trzy odmiany rzeczowników: odmiana słaba (schwache Deklination), odmiana mocna (starke Deklination) i odmiana mieszana (gemischte Deklination). Wraz z rzeczownikiem odmienia się poprzedzający go rodzajnik, a w niektórych przypadkach tylko rodzajnik. Typy deklinacyjne można rozpoznać po dopełniaczu liczby pojedynczej i mianowniku liczby mnogiej (końcówki fleksyjne obu form są podawane przy hasłach rzeczownikowych w słowniku).

Odmiana słaba – Die schwache Deklination

Do odmiany słabej należą rzeczowniki rodzaju żeńskiego i męskiego. Rzeczowniki w liczbie mnogiej otrzymują końcówkę **-n** lub **-en**. Przy rzeczownikach rodzaju męskiego końcówka **-n** lub **-en** występuje również w liczbie pojedynczej, oprócz mianownika. Rzeczowniki odmieniające się według tej deklinacji nie mają przegłosu w liczbie mnogiej.

Przypadek (Kasus)	Liczba pojedyncza (Singular)			
Nominativ	die Frage	die Antwort	der Kunde	der Student
Genitiv	der Frage	der Antwort	des Kunden	des Studenten
Dativ	der Frage	der Antwort	dem Kunden	dem Studenten
Akkusativ	die Frage	die Antwort	den Kunden	den Studenten
	Liczba mnoga (Plural)			
Nominativ	die Fragen	die Antworten	die Kunden	die Studenten
Genitiv	der Fragen	der Antworten	der Kunden	der Studenten
Dativ	den Fragen	den Antworten	den Kunden	den Studenten
Akkusativ	die Fragen	die Antworten	die Kunden	die Studenten

Według powyższego wzoru odmieniają się m.in.:

- prawie wszystkie rzeczowniki rodzaju żeńskiego, z wyjątkiem kilkudziesięciu, które podlegają odmianie mocnej, np. *die Mutter, die Tochter, die Stadt, die Kraft*
- rzeczowniki rodzaju męskiego z końcówką -e, np. *der Junge, der Pole, der Neffe*
- rzeczowniki rodzaju męskiego obcego pochodzenia o akcentowanych sylabach końcowych, np. *der Student, der Produzent, der Soldat, der Tourist*
- kilka innych rzeczowników rodzaju męskiego, przeważnie jednosylabowych, np. *der Herr, der Bär, der Prinz, der Mensch*

Niektóre rzeczowniki rodzaju męskiego deklinacji słabej otrzymują w dopełniaczu liczby pojedynczej końcówkę -ns, we wszystkich pozostałych przypadkach końcówkę -n. Są to m.in.: *der Buchstabe – des Buchstabens, der Friede – des Friedens, der Gedanke – des Gedankens, der Glaube – des Glaubens, der Name – des Namens, der Wille – des Willens*

Odmiana mocna – Die starke Deklination

Do odmiany mocnej należą rzeczowniki rodzaju żeńskiego, męskiego i nijakiego. Rzeczowniki rodzaju męskiego i nijakiego w dopełniaczu liczby pojedynczej otrzymują końcówkę -(e)s, natomiast rzeczowniki rodzaju żeńskiego nie mają żadnej końcówki. Rzeczowniki wszystkich rodzajów otrzymują w celowniku liczby mnogiej końcówkę -n, z wyjątkiem rzeczowników zakończonych w liczbie mnogiej na -s, np. *die Kinos/den Kinos, die Autos/den Autos*. Rzeczowniki odmieniające się według tej deklinacji mają różne formy w liczbie mnogiej, często występuje przegłos.

Przypadek (Kasus)	Liczba pojedyncza (Singular)			
Nominativ	die Nacht	der Schüler	das Kleid	der Chef
Genitiv	der Nacht	des Schülers	des Kleides	des Chefs
Dativ	der Nacht	dem Schüler	dem Kleid	dem Chef
Akkusativ	die Nacht	den Schüler	das Kleid	den Chef
	Liczba mnoga (Plural)			
Nominativ	die Nächte	die Schüler	die Kleider	die Chefs
Genitiv	der Nächte	der Schüler	der Kleider	der Chefs
Dativ	den Nächten	den Schülern	den Kleidern	den Chefs
Akkusativ	die Nächte	die Schüler	die Kleider	die Chefs

Odmiana mieszana – Die gemischte Deklination

Do odmiany mieszanej należą rzeczowniki rodzaju męskiego i nijakiego. Rzeczowniki otrzymują w dopełniaczu liczby pojedynczej końcówkę odmiany mocnej -(e)s, a we wszystkich przypadkach liczby mnogiej końcówkę odmiany słabej -(e)n.

Przypadek (Kasus)	Liczba pojedyncza (Singular)		
Nominativ	der Professor	das Auge	das Herz
Genitiv	des Professors	des Auges	des Herzens
Dativ	dem Professor	dem Auge	dem Herzen
Akkusativ	den Professor	das Auge	das Herz
	Liczba mnoga (Plural)		
Nominativ	die Professoren	die Augen	die Herzen
Genitiv	der Professoren	der Augen	der Herzen
Dativ	den Professoren	den Augen	den Herzen
Akkusativ	die Professoren	die Augen	die Herzen

Według powyższego wzoru odmieniają się:

- rzeczowniki o nieakcentowanym zakończeniu –or, np. *der Lektor, der Motor, der Doktor*
- rzeczowniki pochodzenia łacińskiego z końcówką –um lub –ium, np. *das Zentrum, das Museum, das Studium*
- kilka innych rzeczowników, np. *der Staat, der Typ, das Bett, das Ohr, das Hemd, das Auge*. Wariantem deklinacji mieszanej jest odmiana rzeczownika *das Herz* (patrz: tabela).

Odmiana imion własnych – Die Deklination der Eigennamen

Nazwy osobowe nie odmieniają się przez przypadki, jedynie w dopełniaczu otrzymują końcówkę –s (dla wszystkich rodzajów). Dopełniacz odpowiada na pytanie *wessen?* (czyj?, czyja?, czyje?). Po tym zaimku rzeczownik występuje bez rodzajnika! Np. *Wessen Buch ist das? Wessen Hefte sind das? – Das ist Peters Buch. Das sind Inges Hefte*. Formy te można zastąpić przyimkiem **von** w połączeniu z celownikiem, np. *Buch von Peter, Hefte von Inga*.

Z kilku nazw osobowych stojących obok siebie tylko ostatnia otrzymuje końcówkę dopełniacza –s, np. *Inge Marias bunte Hefte, das Geburtshaus Ludwig van Beethovens*.

Imiona i nazwiska poprzedzone przydawką lub rodzajnikiem określonym nie otrzymują końcówki, np. *das Buch des braven Peter, die Hefte der kleinen Inge, die Werke des jungen Goethe, das Leben der Elisabeth von Thüringen*.

Imiona zakończone na –s, –ß, –z, –tz, –x otrzymują w dopełniaczu końcówkę –ens, apostrof bez końcówki lub stosuje się formę z **von**, np. *Fritz – Fritzens Mutter/Fritz' Mutter/die Mutter von Fritz, Max – Maxens Vater/Max' Vater/der Vater von Max, Hans – Hansens Bruder/ Hans' Bruder/der Bruder von Hans*. Nazwiska kończące się na wymienione litery tworzą formy dopełniacza z reguły przez zastosowanie przyimka **von**, np. *die Werke von Marx, die Romane von Grass*.

Jeżeli nazwisko poprzedzone jest bliższym określeniem (np. tytułem, zawodem, rangą itp.) bez rodzajnika, końcówkę dopełniacza –s otrzymuje tylko nazwisko. Jeśli tytuł itp. (przy nazwisku lub imieniu) jest poprzedzony rodzajnikiem określonym, wówczas tylko ten wyraz odmienia się, np. *Professor Singers Vorlesungen – die Vorlesungen des Professors Singer*.

Rzeczownik stojący po określeniach miary, ilości i wagi – Das Substantiv nach Maß-, Zahl- und Gewichtsangaben

W języku niemieckim – w odróżnieniu od języka polskiego – rzeczownik w funkcji przydawki, stojący po określeniach miary, ilości i wagi, ma formę nieodmienną, a nie dopełniaczową jak w języku polskim, np. *ein Stück Wurst, eine Million Menschen, zwei Flaschen Wein, vier Kilo Birnen*.

Rzeczowniki utworzone od przymiotników – Die substantivierten Adjektive

Rzeczowniki utworzone od przymiotników i imiesłowów występują w rodzaju męskim i żeńskim. Mogą być użyte z rodzajnikiem określonym, nieokreślonym lub bez rodzajnika oraz z zaimkami. Otrzymują końcówki odpowiedniej odmiany przymiotnikowej (patrz: Odmiana przymiotnika). Wszystkie rzeczowniki odprzymiotnikowe pisane są wielką literą, np. *krank – ein Kranker, eine Kranke, der Kranke, die Kranke; arm – ein Armer, eine Arme, der Arme, die Arme*.

Wzór odmiany:

Przypadek (Kasus)	Rodzaj męski (Maskulinum)/ /Liczba pojedyncza (Singular)		Rodzaj żeński (Femininum)/ /Liczba pojedyncza (Singular)	
Nominativ Genitiv Dativ Akkusativ	der Reisende des Reisenden dem Reisenden den Reisenden	ein Reisender eines Reisenden einem Reisenden einen Reisenden	die Kranke der Kranken der Kranken die Kranke	eine Kranke einer Kranken einer Kranken eine Kranke
	Liczba mnoga (Plural)		Liczba mnoga (Plural)	
Nominativ Genitiv Dativ Akkusativ	die Reisenden der Reisenden den Reisenden die Reisenden	Reisende Reisender Reisenden Reisende	die Kranken der Kranken den Kranken die Kranken	Kranke Kranker Kranken Kranke

Rzeczowniki utworzone od bezokoliczników – Die substantivierten Infinitive

Rzeczowniki utworzone od bezokoliczników są zawsze rodzaju nijakiego, występują przeważnie z rodzajnikiem określonym i nie mają liczby mnogiej. Rzeczowniki te są pisane wielką literą!

bügeln – das Bügeln
Beim Bügeln sehe ich oft fern.

lesen – das Lesen
Das Lesen war und ist für mich lebensrettend.
Wer keine Lust am Lesen hat, soll es halt lassen.

Rzeczowniki złożone – Zusammengesetzte Substantive

W języku niemieckim istnieje duża liczba rzeczowników złożonych. Mogą one składać się z dwu lub więcej wyrazów, z których ostatni jest zawsze rzeczownikiem. Jest on określany przez różne części mowy, np. rzeczownik, czasownik, przymiotnik lub przyimek. Człony rzeczownika złożonego mogą się łączyć bezpośrednio lub za pomocą spójki **-s**, **-n**, **-en**, **-er**. Rodzaj rzeczowników złożonych jest zawsze taki sam jak rodzaj ostatniego członu.

das Wasser + **der** Fall = **der** Wasserfall
die Masse + **n** + **die** Ware = **die** Massenware
der Nerv + **en** + **der** Kitzel = **der** Nervenkitzel
der Bund + **es** + **das** Land = **das** Bundesland
schlafen + **das** Zimmer = **das** Schlafzimmer
auf + **der** Ruf = **der** Aufruf

Niemieckim rzeczownikom złożonym odpowiadają w języku polskim rzeczowniki wraz z określającymi je przydawkami lub pojedyncze wyrazy, np. *das Weinglas – kieliszek do wina*, *der Wasserfall – wodospad*.

Homonimy – Homonyme

Homonimy to wyrazy jednakowo brzmiące, lecz mające różne znaczenia.

Przykłady wybranych homonimów w języku niemieckim:

der Band das Band das Band die Band	die Bände die Bänder die Bande die Bands	tom wstążka, taśma węzeł, więź zespół jazzowy
die Bank die Bank	die Bänke die Banken	ławka bank
der Erbe das Erbe	die Erben -	spadkobierca spadek, spuścizna
der Gehalt das Gehalt	die Gehalte die Gehälter	zawartość pensja, pobory
der Heide die Heide	die Heiden die Heiden	poganin puszcza, step
der Hut die Hut	die Hüte -	kapelusz dozór, piecza
der Kiefer die Kiefer	die Kiefer die Kiefern	szczęka sosna
der Leiter die Leiter	die Leiter die Leitern	kierownik drabina
der Moment das Moment	die Momente die Momente	chwila moment (jednostka fizyczna)
die Mutter die Mutter	die Mütter die Muttern	matka nakrętka, śrubka
der See die See	die Seen die Seen	jezioro morze
der Tau das Tau	- die Tau	rosa lina
das Wort das Wort	die Wörter die Worte	słówko (forma) słowo (treść)

Rekcja rzeczownika – Die Rektion des Substantivs

Są w języku niemieckim rzeczowniki, które łączą się z dopełnieniem za pomocą konkretnego przyimka. Pod względem wyboru odpowiedniego przyimka nie zawsze pokrywają się one z połączeniami przyimkowymi w języku polskim.

Poniższa tabela przedstawia rzeczowniki, wymagające dopełnienia z odpowiednim przyimkiem, który nie pokrywa się z przyimkiem w języku polskim.

der Ärger über	+ Akkusativ	złość z powodu
die Eifersucht auf	+ Akkusativ	zazdrość o
die Freude an	+ Dativ	radość z
die Freude über	+ Akkusativ	radość z
die Höflichkeit zu	+ Dativ	uprzejmość wobec
der Mangel an	+ Dativ	brak czego

der Neid auf	+ Akkusativ	zawiść o
die Neugier auf	+ Akkusativ	ciekawość czego
der Reichtum an	+ Dativ	bogactwo w
die Schuld an	+ Dativ	wina w czym
der Stolz auf	+ Akkusativ	duma z
die Teilnahme an	+ Dativ	udział w
die Trauer über	+ Akkusativ	smutek z powodu
die Wut über	+ Akkusativ	złość na
die Zuständigkeit für	+ Akkusativ	kompetencja w

4. Zaimek – Das Pronomen

Zaimek jest częścią mowy, która zastępuje w zdaniu rzeczownik, przymiotnik lub liczebnik. Większość zaimków odmienia się przez przypadki, osoby, liczbę lub zmienia formę w zależności od rzeczownika, do którego się odnoszą (*ich, mein, dieser*), niektóre odmieniają się tylko częściowo (*wer, was*), inne są w ogóle nieodmienne (*etwas, nichts*).

Zaimek osobowy – Das Personalpronomen

Zaimki osobowe w języku niemieckim pokrywają się z ich odpowiednikami w języku polskim z niewielką różnicą: zaimek **sie** w 3 osobie liczby mnogiej oznacza „oni” i „one”, dodatkowo występuje tu zaimek **Sie** (Pan, Pani, Państwo), będący tzw. formą grzecznościową. Pisany jest zawsze wielką literą we wszystkich jego odmianach przez przypadki. Zaimek osobowy w języku niemieckim, inaczej niż w polskim, występuje zawsze wraz z formą osobową czasownika.

Odmiana zaimka osobowego:

Przypadek (Kasus)	Liczba pojedyncza (Singular)				
	Nominativ	ich	du	er	sie
Genitiv	meiner	deiner	seiner	ihrer	seiner
Dativ	mir	dir	ihm	ihr	ihm
Akkusativ	mich	dich	ihn	sie	es
Liczba mnoga (Plural)					
Nominativ	wir	ihr	sie, Sie		
Genitiv	unser	eurer	ihrer, Ihrer		
Dativ	uns	euch	ihnen, Ihnen		
Akkusativ	uns	euch	sie, Sie		

Przykłady użycia:

Frau Sarti war die Gründerin des Hotels – ohne sie würde es den „Waldhof“ heute nicht geben. Anfang der 50er Jahre hatte sie die Idee, Sommergäste aufzunehmen. Sie malte ein Schild „Zimmer frei“ und hängte es eigenhändig neben die Haustür. Bald kamen die Gäste so zahlreich, dass sie sie in ihrem Haus gar nicht mehr unterbringen konnte. Die Kinder haben sie von Anfang an unterstützt, vor allem der Herbert: Auf ihn konnte sie sich immer verlassen.

Zaimek es – Das Pronomen es

Zaimek *es*, podobnie jak polski zaimek *ono*, zastępuje rzeczowniki rodzaju nijakiego (***Dieses Buch ist sehr interessant. Du musst es auch mal lesen.***). Poza tym *es* pełni szereg innych funkcji, które nie zawsze pokrywają się z polskim zaimkiem *ono/to*.

Przykłady użycia:

„es“ może odnosić się do paru rzeczowników lub całego poprzedzającego zdania	<i>Da kommen Hans und Eva. Es sind meine Freunde. Meiers haben im Lotto gewonnen. Ich gönne es ihnen.</i>
„es“ może uprzedzać rzeczownik/podmiot w zdaniu (w funkcji korelatu podmiotu)	<i>Es warten viele Leute auf mich.</i>
„es“ może występować z czasownikami wyrażającymi postrzeżenie i uczucia, przy czym sprawca zdarzenia jest nieznan	<i>Es klopft an die Tür. Es wird mir schlecht.</i>
„es“ występuje przy czasownikach, określających zjawiska natury	<i>Es regnet. Es wird dunkel.</i>
„es“ występuje w wyrażeniach i zwrotach, często w funkcji uzupełnienia	<i>Ich habe es eilig. Es kommt auf das Wetter an. Es geht mir gut.</i>
„es“ występuje w zdaniach w bezosobowej stronie biernej	<i>Es wird hier viel Bier getrunken. Es wurde mir gesagt, dass...</i>

Zaimek dzierżawczy – Das Possessivpronomen

Zaimki dzierżawcze pełnią w zdaniu najczęściej funkcję przydawki i zastępują rodzajnik. Każda osoba liczby pojedynczej i liczby mnogiej ma odpowiedni zaimek dzierżawczy:

Zaimek osobowy	Zaimek dzierżawczy (Possessivpronomen)		
(Personalpronomen)	Rodzaj męski (Maskulinum)	Rodzaj żeński (Femininum)	Rodzaj nijaki (Neutrum)
ich	mein Bruder meine Brüder	meine Uhr meine Uhren	mein Buch meine Bücher
du	dein Bruder deine Brüder	deine Uhr deine Uhren	dein Buch deine Bücher
er, es	sein Bruder seine Brüder	seine Uhr seine Uhren	sein Buch seine Bücher
sie (ona)	ihr Bruder ihre Brüder	ihre Uhr ihre Uhren	ihr Buch ihre Bücher
wir	unser Bruder unsere Brüder	unsere Uhr unsere Uhren	unser Buch unsere Bücher
ihr	euer Bruder eure Brüder	eure Uhr eure Uhren	euer Buch eure Bücher
sie (oni, one)	ihr Bruder ihre Brüder	ihre Uhr ihre Uhren	ihr Buch ihre Bücher
Sie (Pan, Pani, Państwo)	Ihr Bruder Ihre Brüder	Ihre Uhr Ihre Uhren	Ihr Buch Ihre Bücher

Zaimek dzierżawczy odmienia się przez przypadki: w liczbie pojedynczej jak rodzajnik nieokreślony, w liczbie mnogiej jak rodzajnik określony.

Odmiana wybranych zaimków dzierżawczych:

Przypadek (Kasus)	Liczba pojedyncza (Singular)			
	Nominativ Genitiv Dativ Akkusativ	mein Bruder meines Bruders meinem Bruder meinen Bruder	eure Uhr eurer Uhr eurer Uhr eure Uhr	unser Buch unseres Buches unserem Buch unser Buch
	Liczba mnoga (Plural)			
Nominativ Genitiv Dativ Akkusativ	meine Brüder meiner Brüder meinen Brüdern meine Brüder	eure Uhren eurer Uhren euren Uhren eure Uhren	unsere Bücher unserer Bücher unseren Büchern unsere Bücher	Ihre Freunde Ihrer Freunde Ihren Freunden Ihre Freunde

Przykłady użycia:

*Wir haben ein Kind. Das ist **unser** Kind.* (nasze)

*Er hat eine Tochter. Das ist **seine** Tochter.* (jego)

*Sie hat einen Wagen. Das ist **ihr** Wagen.* (jej)

*Ich besuche **meinen** Vater.* (mojego, swojego)

*Sie hilft **ihrer** Mutter.* (swojej)

Zaimek dzierżawczy może zastępować rzeczownik. Otrzymuje wówczas w mianowniku końcówki rodzajowe rzeczownika, np.

*Wem gehört dieses Buch? Ist es **dein(e)s**, Inge? Ja, es ist **mein(e)s**.*

*Ich habe einen Hut gefunden. Ist das **deiner**?*

Zaimek zwrotny i zaimek wzajemny – Das Reflexivpronomen und das reziproke Pronomen

Zaimek zwrotny w języku niemieckim odmienia się przez osoby i tylko w trzeciej osobie liczby pojedynczej i liczby mnogiej jest taki sam: ma formę **sich**. W języku polskim natomiast występuje w jednej formie 'się' dla każdej osoby. Zaimek zwrotny występuje przede wszystkim w połączeniu z czasownikami zwrotnymi (patrz: Czasowniki zwrotne) w bierniku i celowniku.

Odmiana zaimka zwrotnego:

Osoba (Person)	Zaimek zwrotny w bierniku (Reflexivpronomen im Akk.)	Zaimek zwrotny w celowniku (Reflexivpronomen im Dativ)
ich	wasche mich (się)	wasche mir die Hände (sobie)
du	wäschst dich	wäschst dir die Hände
er, sie, es	wäscht sich	wäscht sich die Hände
wir	waschen uns	waschen uns die Hände
ihr	wascht euch	wascht euch die Hände
sie, Sie	waschen sich	waschen sich die Hände

Zaimek zwrotny może wyrażać również stosunek wzajemności, wzajemnego oddziaływania dwóch przedmiotów lub osób względem siebie, np.

Sie geben sich die Hand. (Oni podają sobie rękę.)

Wir kennen uns schon lange. (Znamy się już długo)

Tę samą treść można wyrazić za pomocą zaimka wzajemności **einander**, który powstał z 'einer dem anderen' (jeden drugiemu). Porównaj:

Sie geben einander die Hand.

Wir kennen einander schon lange.

Zaimek **einander** występuje często w połączeniu z różnymi przyimkami *mit, von, durch, neben, an* itp.

Przykłady:

Wir sprachen zwei Stunden miteinander. (ze sobą)

Die Zwillinge lassen sich nicht voneinander unterscheiden. (od siebie)

Statt sich zu unterstützen, haben sie immer gegeneinander gearbeitet. (przeciwko sobie)

Zaimek wskazujący – Das Demonstrativpronomen

Zaimki wskazujące odmieniają się przez przypadki, w zależności od rodzaju zaimka wskazującego jak zaimek względny, rodzajnik określony lub jak przymiotnik. W języku niemieckim rozróżnia się następujące zaimki wskazujące:

dieser, diese, dieses, diese (Plural) – ten, ta, to, ci (l. mn.)	odmiana jak rodzajnik określony	<i>dieser Mann, in diesem Haus, mit diesen Leuten</i>
der, die, das, die (Plural) – ten, ta, to, ci (l. mn.)	odmiana jak zaimek względny, z wyjątkiem dopełniacza liczby mnogiej, gdzie występuje derer lub deren Zaimki te, w odróżnieniu od rodzajnika określonego, z którym mają w większości przypadków identyczną formę, są zawsze akcentowane.	<i>Ich habe seinen neuen Wagen gesehen. Der ist gut. Ich bin mir dessen sicher. Zu der Party kamen auch die Freundin meiner Schwester und deren Freund.</i> (tu: zastępuje zaimek dzierżawczy)
jener, jene, jenes, jene (Plural) – tamten, tamta, tamto, tamci (l. mn.)	odmiana jak rodzajnik określony	<i>Dieser Wein ist im Vergleich zu jenem viel besser.</i>
derselbe, dieselbe, dasselbe, dieselben (Plural) – ten sam, ta sama, to samo, ci sami (l. mn.), der gleiche, die gleiche, das gleiche, die gleichen (Plural) – taki sam, taka sama, takie samo, tacy/takie same (l. mn.)	pierwsza część zaimka (<i>der, die, das</i>) odmienia się jak rodzajnik określony, druga jak przymiotnik po rodzajniku określonym	<i>Sie befinden sich in derselben Situation. Nowaks haben sich das gleiche Auto gekauft wie wir.</i>
derjenige, diejenige, dasjenige, diejenigen (Plural) – ten (konkretny), ta, to, ci (l. mn.)	pierwsza część zaimka (<i>der, die, das</i>) odmienia się jak rodzaj określony, druga jak przymiotnik po rodzajniku określonym	<i>Du sollst vor allem denjenigen helfen, die große Schwierigkeiten haben.</i>
solcher, solche, solches, solche (Plural), ein solcher, eine solche, ein solches, solche (Plural) – taki, taka, takie, tacy (l. mn.)	zaimki <i>solcher, -e, -es</i> odmieniają się jak rodzajnik określony, zaimki <i>ein solcher, eine solche, ein solches</i> jak przymiotnik z rodzajnikiem nieokreślonym	<i>Solchen Menschen wie sie traue ich nicht. Eine solche (solch eine) Hitze hatten wir schon lange nicht.</i>

selbst, selber – sam	zaimki nieodmienne występują z rzeczownikiem lub innym zaimkiem	<i>Das kannst du selbst (selber) machen.</i> <i>Mein Nachbar selbst wird mit dir sprechen.</i>
----------------------	---	---

Selbst występuje również w wyrażeniach, np. *Das versteht sich von **selbst**.* (To rozumie się samo przez się.)
Selbst jest używany również w znaczeniu ‚nawet‘, np. ***Selbst** dein bester Freund kann dir jetzt nicht helfen.*

Odmiana zaimków wskazujących:

Przypadek (Kasus)	Liczba pojedyncza (Singular)					
	Nominativ	dieser	jener	derselbe	das gleiche	diejenige
Genitiv	dieses	jenes	desselben	des gleichen	derjenigen	eines solchen
Dativ	diesem	jenem	demselben	dem gleichen	derjenigen	einem solchen
Akkusativ	diesen	jenen	denselben	das gleiche	diejenige	einen solchen
Liczba mnoga (Plural)						
Nominativ	diese	jene	dieselben	die gleichen	diejenigen	solche
Genitiv	dieser	jener	derselben	der gleichen	derjenigen	solcher
Dativ	diesen	jenen	denselben	den gleichen	denjenigen	solchen
Akkusativ	diese	jene	dieselben	die gleichen	diejenigen	solche

Zaimek względny – Das Relativpronomen

Zaimki względne **der, die, das, die** (dla l. mn.): *który, która, które, którzy* wprowadzają zdanie przydawkowe (względne). Często łączą się z różnymi przyimkami, np. *z nach, von, zu, durch, für*. Rzeczowniki występujące bezpośrednio po zaimku względnym w dopełniaczu (**dessen, deren**) stosowane są bez rodzajników.

Odmiana zaimków względnych:

Przypadek (Kasus)	Liczba pojedyncza (Singular)			Liczba mnoga (Plural)
	Rodzaj męski (Maskulinum)	Rodzaj żeński (Femininum)	Rodzaj nijaki (Neutrum)	
Nominativ	der	die	das	die
Genitiv	dessen	deren	dessen	deren
Dativ	dem	der	dem	denen
Akkusativ	den	die	das	die

Przykłady użycia:

*Das Kind, **das** vor der Schule steht, ist acht Jahre alt.*

*Die Lehrerin, **deren** Kinder noch in den Kindergarten gehen, arbeitet in unserer Schule.*

*Sie zeigen einem Freund ein Foto von früher, **auf dem** seine Frau einen anderen küsst.*

*Die Zahl **derer**, die mit dem Existenzminimum auskommen müssen, wird immer größer.*

Zaimek nieokreślony – Das Indefinitpronomen

Zaimki nieokreślone odnoszą się do bliżej nieokreślonych osób (*jemand, man*) i rzeczy (*etwas, nichts*). Mogą występować z rzeczownikiem lub zastępować go (*jeder, alle*), niektóre występują tylko zamiast rze-

czownika (*man, niemand*). Część z nich odmienia się przez wszystkie przypadki, liczby i rodzaje (*jeder*), inne mają tylko pewne formy fleksyjne (*jemand, man*) lub występują w formie nieodmiennej (*etwas*).

Zaimki nieokreślone odmieniające się to:

man – zaimka 'man' nie tłumaczy się samodzielnie lecz w połączeniu z czasownikiem lub zaimkiem „się”	łączy się z 3 osobą liczby pojedynczej czasownika i występuje tylko w stronie czynnej. W bierniku ma formę einen (kogoś), natomiast w celowniku inem (komuś).	<i>Man verdient Geld mit Tätigkeiten, die inem Spaß machen.</i>
jemand (ktoś), niemand (nikt)	występują tylko w liczbie pojedynczej	<i>Man findet für ungeliebte Arbeiten leicht jemanden, der das erledigt. Wir laden alle ein, niemand bleibt heute allein.</i>
jeder, jede, jedes, alle (Plural) – każdy, każda, każde, wszyscy (l. mn.)	odmiana jak rodzajnik określony	<i>Der Lehrer hat jeden Schüler einzeln gefragt. Heute ist Partytime, wir laden alle ein.</i>
mancher, manche, manches, manche (Plural) – niektórzy, niektórzy, niektórzy (l. mn.)	odmiana jak rodzajnik określony	<i>Manche meinen, links und rechts kann man nicht verwechseln. Das hat schon mancher vor ihm gesagt.</i>
irgendwer (ktokolwiek), irgendjemand (ktoś), irgend einer (ktoś)	odmiana według odmiany drugiej części zaimka, tzn. jak <i>wer, jemand, einer</i>	<i>Irgendjemand hat mir erzählt, dass sie private Probleme hat. Frag mal irgendwen!</i>
einer, eine, ein(e)s, welche (Plural)	oznacza jedną osobę z grupy lub jedną rzecz z wielu; przy zaprzeczeniach brzmią keiner, keine, keine(e)s, keine (Plural); w liczbie pojedynczej i mnogiej otrzymują końcówki rodzajnika określonego	<i>Wer auf eine Anzeige antwortet oder selber eine schreibt, ... Wer auf Anzeigen antwortet oder selber welche schreibt ..., Kennst du ein Mittel dagegen? Ja, ich kenne eins. Nein, ich kenne keins.</i>
alle (wszyscy, wszystkie), beide (obie, obaj), einige (kilka, kilku), mehrere (liczni, liczne), sämtliche (wszelkie), vielen (wiele, wielu), wenige (nieliczne, nieliczni)	występują wyłącznie w liczbie mnogiej; w odmianie upodobniły się w wielu przypadkach do przymiotników	<i>Ich war bei vielen Ärzten, aber keiner konnte mir helfen. Vor einigen Tagen rief Tante Eva an.</i>

Wzór odmiany zaimków nieokreślonych:

Przypadek (Kasus)	Liczba pojedyncza (Singular)					Liczba mnoga (Plural)
	man	jemand	niemand	einer	kein(e)s	
Nominativ	man	jemand	niemand	einer	kein(e)s	einige
Genitiv	-	jemandes	niemandes	eines	keines	einiger
Dativ	einem	jemand(em)	niemand(em)	einem	keinem	einigen
Akkusativ	einen	jemand(en)	niemand(en)	einen	kein(e)s	einige

Zaimki einer, eine, eins z dopełniaczem

– Die Pronomen einer, eine, eins mit dem Genitiv

Zaimki te, oznaczające jedną osobę lub jedną rzecz z wielu, występują również w połączeniu z rzeczownikiem w dopełniaczu liczby mnogiej, poprzedzonym przymiotnikiem w stopniu najwyższym, np.

*Das Matterhorn ist **einer der höchsten Berge** Europas.*

*Erika ist **eine der besten Schülerinnen** in der Klasse.*

*Der Bahnhof ist **eins der höchsten Gebäude** der Stadt.*

Zaimki nieokreślone nieodmienne to:

etwas (coś), nichts (nic), viel (dużo), was (coś), wenig (mało), alles (wszystko)	rzeczowniki odprzymiotnikowe po tych zaimkach pisane są wielką literą; rzeczowniki po zaimku <i>alles</i> otrzymują końcówkę <i>-e</i> (<i>alles Gute</i>), natomiast rzeczowniki po pozostałych zaimkach końcówkę <i>-es</i> (<i>etwas Schönes, nichts Gutes</i>)	<i>Mir ist vielleicht was Verrücktes passiert!</i> <i>Wer nichts weiß, der muss alles glauben.</i>
irgendwas (cokolwiek), irgendwie (jakoś), irgendwann (kiedyś), irgendwo (gdzieś)	zaimki nieokreślone utworzone za pomocą <i>irgend-</i> i zaimka pytającego	<i>Na, das kommt mir irgendwie bekannt vor.</i>
alle (wszystkie, każde), ein paar (kilka, parę), ein wenig/ ein bisschen (trochę, troszeczkę)	występują wyłącznie w liczbie mnogiej	<i>Wir haben dort ein paar Wochen Urlaub gemacht.</i> <i>Eine Haushaltshilfe kommt alle zwei Tage.</i>

Zaimek pytajny – Das Interrogativpronomen

Zaimki pytajne stosowane są wyłącznie zamiast rzeczownika. W języku niemieckim wyróżnia się następujące zaimki pytajne: **wer?** (kto?), **was?** (co?), **wessen?** (czyj? czyja? czyje?), **wie?** (jak? jaki? jaka? jakie?), **wann?** (kiedy?), **wo?** (gdzie?), **woher?** (skąd?), **wohin?** (dokąd?), **wem?** (komu?), **wen?** (kogo?), **welcher?** (który?), **welche?** (która?), **welches?** (które?), **welche?** (l.mn. które?), **was für ein?** (jaki? jakiego rodzaju?), **was für eine?** (jaka?), **was für?** (jakie? l.mn., jaki? który? przed rzeczownikami materiałowymi)

Tylko niektóre z zaimków pytajnych odmieniają się. Zaimek **welcher** odmieniany jest jak **dieser** (patrz: Zaimki wskazujące). W zaimku **was für ein(er)?** częścią odmienną jest tylko **ein(er)** (patrz: Rodzajnik nieokreślony).

Przykłady użycia:

Was für einen Film siehst du dir gerade? *Einen Dokumentarfilm.*

Wessen Ball ist das? *Das ist mein Ball.*

Welcher Zug fährt gerade ein? *Der Personenzug aus Berlin.*

*Ich möchte Kondensmilch kaufen. **Was für** Milch?*

5. Przyimek – Die Präposition

Przyimek jest nieodmiennym i niesamodzielnym wyrazem. Występuje z rzeczownikiem lub zaimkiem, stanowiąc nierozdzieloną całość znaczeniową. Każdy przyimek wymaga użycia odpowiedniego przypadku (dopełniacza, celownika lub biernika), wiele z nich może łączyć się także z dwoma przypadkami. Wiele przyimeków niemieckich ma więcej niż tylko jedno znaczenie.

Przyimki z celownikiem – Die Präpositionen mit dem Dativ

an ... vorbei – obok	<i>Sie gehen am Congresshaus vorbei und bis zum Andreas-Hofer-Platz</i>
ab – od (w odniesieniu do przyszłości)	<i>Ab dem dritten Mai, ab nächstem Sonntag</i>
aus – z (czegoś), ze środka, z wewnątrz	<i>Die Möbel sind aus dem Möbelhaus. Dieser Ring ist aus Gold.</i>
außer – oprócz	<i>außer meiner Schwester</i>
bei – u, przy, koło	<i>Beim Bügeln singe ich oft. Sie wohnt bei ihrer Tante. Das Hotel liegt bei der Post.</i>
bis zu – aż do	<i>Bis zu ihrer Heirat konzentrierte sich Klaudia völlig auf ihre künstlerische Arbeit.</i>
entgegen – wbrew	<i>entgegen seinem Befehl seinem Befehl entgegen</i>
entlang – wzdłuż (patrz też: Przyimki z biernikiem)	<i>entlang dem Fluss</i>
gegenüber – naprzeciwko, w porównaniu, wobec	<i>Mein Büro liegt der Post gegenüber. Gegenüber dem Vorjahr haben sich Umsätze erhöht.</i>
gemäß – zgodnie z	<i>gemäß den Vorschriften</i>
mit – z	<i>Die Eltern von Birke wohnen im 100-Quadratmeter-Eigenheim mit großem Garten.</i>
nach – po, do, według, zgodnie z	<i>Eva arbeitet nach ihrer Ausbildung zur Grafikerin als Illustratorin. Nach dem Mittagessen gehen wir spazieren. Mein Bruder fährt morgen nach Berlin. meiner Meinung nach/nach meiner Meinung</i>
seit – od (w znaczeniu czasowym)	<i>Ich habe seit meiner Jugend sehr starken Heusschnupfen.</i>
von – od, z, o	<i>Von der Dachwohnung muss man einen traumhaften Blick haben. Wir sprechen oft von dir. Mein Büro ist nicht weit von dem Krankenhaus entfernt.</i>
von ... an – od (w znaczeniu czasowym)	<i>von Kind an, von Anfang an</i>
zu – do	<i>Peter fährt zum Bahnhof.</i>
zufolge – według, zgodnie z (patrz też: Przyimki z dopełniaczem)	<i>dem Wetterbericht zufolge</i>

Przyimki z biernikiem – Die Präpositionen mit dem Akkusativ

bis – aż, do	<i>Du hast Zeit bis dritten Mai.</i>
durch – przez	<i>Sie gehen durch den Park.</i>
für – dla, za	<i>Was für den einen Partner gilt, das sollte auch für den anderen gelten. Ich danke für deine Hilfe.</i>
gegen – przeciwko, około	<i>Wir kämpfen gegen den Krieg. Peter geht gegen 8 Uhr aus dem Haus.</i>
ohne – bez	<i>Sie gehen ohne mich ins Kino.</i>
um – wokół, dookoła, o	<i>Viele Bäume stehen um die Kirche. Der Unterricht beginnt um 8 Uhr.</i>
um ... herum – wokół, dookoła	<i>Sie gehen um das Rathaus herum.</i>
entlang – wzdłuż	<i>Wir gehen die Herrengasse entlang.</i>
wider – przeciwko, wbrew	<i>Eva heiratet Peter wider den Willen ihrer Mutter.</i>

Przyimki z rodzajnikiem określonym w celowniku lub bierniku ulegają często ściągnięciu, np.

an + dem = am
 bei + dem = beim
 hinter + dem = hinterm
 in + dem = im
 unter + dem = unterm
 über + dem = überm
 von + dem = vom
 vor + dem = vorm
 zu + der = zur
 zu + dem = zum

an + das = ans
 auf + das = aufs
 durch + das = durchs
 für + das = fürs
 hinter + das = hinters
 in + das = ins
 über + das = übers
 um + das = ums
 unter + das = unters
 vor + das = vors

Przyimki z biernikiem lub celownikiem – Die Präpositionen mit dem Dativ oder Akkusativ

Istnieje w języku niemieckim grupa przyimków, które mogą zostać użyte w celowniku lub bierniku w zależności od tego, czy w połączeniu z czasownikiem wymagają pytania *wohin?* *dokąd?* czy pytania *wo?* *gdzie?* Na pytanie *wohin?* odpowiada biernik (Akkusativ), a czasownik oznacza ruch, kierunek. Na pytanie *wo?* odpowiada celownik (Dativ), a czasownik oznacza stan spoczynku, trwania czynności lub ruch bez zmiany miejsca.

Ukierunkowanie, ruch: Wohin?	Nieukierunkowanie, miejsce: Wo?
hängen – wieszać	hängen – wisieć
stellen – postawić	stehen – stać
legen – kłaść	liegen – leżeć
setzen – posadzić	sitzen – siedzieć
sich setzen – siadać	sein – być
stecken – wkładać	stecken – tkwić
schauen – patrzeć	bleiben – pozostać

Przymyki z celownikiem lub biernikiem:

an – przy, na, w	<i>Er hängt das Bild an die Wand.</i> (Akkusativ) <i>Das Bild hängt an der Wand.</i> (Dativ) <i>Birkes Eltern wohnen direkt am Deich.</i> (Dativ)
auf – na (poziom)	<i>Sie legt das Heft auf den Tisch.</i> (Akkusativ) <i>Das Heft liegt auf dem Tisch.</i> (Dativ) <i>Das Spielhaus ist auf der linken Seite.</i> (Dativ)
in – we wnętrzu, do, za	<i>Ich gehe in die Wohnung.</i> (Akkusativ) <i>Ich bin in der Wohnung.</i> (Dativ) <i>Wir wohnen im 80-Quadratmeter-Eigenheim.</i> (Dativ)
über – nad, przez	<i>Sie gehen über die Straße und immer geradeaus.</i> (Akkusativ) <i>Peter hängt die Lampe über den Tisch.</i> (Akkusativ) <i>Die Lampe hängt über dem Tisch.</i> (Dativ)
unter – pod, wśróó	<i>Die Katze legt sich unter den Tisch.</i> (Akkusativ) <i>Die Katze liegt unter dem Tisch.</i> (Dativ) <i>Er befindet sich unter seinen Freunden.</i> (Dativ)
vor – przed	<i>Die Kinder gehen vor die Schule.</i> (Akkusativ) <i>Die Kinder spielen vor der Schule.</i> (Dativ)
hinter – za	<i>Ich stelle das Glas hinter den Teller.</i> (Akkusativ) <i>Das Glas steht hinter dem Teller.</i> (Dativ)
neben – obok	<i>Inge legt das Messer neben die Gabel.</i> (Akkusativ) <i>Das Messer liegt neben der Gabel.</i> (Dativ)
zwischen – między	<i>Der Hund legt sich zwischen den Tisch und den Stuhl.</i> (Akkusativ) <i>Der Hund liegt zwischen dem Tisch und dem Stuhl.</i> (Dativ)

Przymyki z dopełniaczem – Die Präpositionen mit dem Genitiv

auf Grund – na podstawie	<i>Auf Grund dieses Dokuments kann man feststellen, dass...</i>
anlässlich, aus Anlass – z okazji	<i>Anlässlich seines Geburtstages veranstalten wir ihm eine Feier.</i>
anstatt, statt – zamiast	<i>Ich habe in meiner Küche statt zehn stinkender Abfalleimer endlich wieder nur einen.</i>
außerhalb – na zewnątrz	<i>Wir wohnen außerhalb der Stadt.</i>
betreffs – odnośnie	<i>Betreffs Ihrer Anfrage ist noch keine Antwort eingetroffen.</i>
hinsichtlich – ze względu, pod względem	<i>Hinsichtlich meiner Berufspläne mache ich keinen Urlaub.</i>
infolge – wskutek	<i>Infolge eines schweren Unfalls ist sie jetzt blind.</i>
innerhalb – wewnątrz, w ciągu	<i>Konzentrationsfähigkeit zu entwickeln ist innerhalb des Betriebs schwer möglich.</i>
trotz – mimo	<i>Trotz des schönen Wetters bleiben wir zu Hause.</i>
um ... willen – ze względu na	<i>um der wertvollen Gesundheit willen</i>
während – podczas	<i>Haben Sie während der Ferien noch ein Zimmer frei?</i>

wegen – z powodu	<i>Wegen der Prüfung in Deutsch kann ich nicht ins Konzert gehen.</i>
seitens – ze strony	<i>Seitens unserer Familie haben wir viel Gutes erfahren.</i>
zufolge – zgodnie z	<i>zufolge der Nachrichten</i>
zugunsten – na korzyść, zuungunsten – na niekorzyść	<i>Das Urteil wurde zugunsten/zuungunsten des Angeklagten geändert.</i>

Przymyki lokalne, czasowe, przyczynowe i modalne – Lokal-, Temporal-, Kausal- und Modalpräpositionen

Przymyki tworzą cztery podstawowe grupy znaczeniowe: lokalne, czasowe, przyczynowe, modalne.

Znaczenie przymyka związane jest z całą grupą wyrazową, w której występuje:

Ich komme aus der Schule, aus dem Theater, aus der Fabrik. (znaczenie lokalne)

Das hat er nur aus Liebe, aus Mitleid, aus Hass zu ihr getan. (znaczenie przyczynowe)

Sie wollte ein Kleid aus reiner Seide, aus Baumwolle kaufen. (znaczenie modalne)

Znaczenie lokalne (lokal)	<i>ins Theater, in die Schule, zum Bahnhof, nach Berlin, an die Donau, ans Mittelmeer, auf eine Insel, aufs Land, in der Kirche, im Park, am Stadtrand, an der Grenze, beim Arzt, bei der Bank, von der Bank, vom Arzt, über den Wolken, neben dem Haus</i>
Znaczenie czasowe (temporal)	<i>in der Nacht, am Mittwoch, am Wochenende, am 5. Juni, n dieser Woche, im kommenden Monat, im Januar, im Sommer, zu Ostern, zum Neujahr, um 12 Uhr, während des Krieges, an diesem Tag</i> ; przymek pomija się w wyrażeniach z <i>Anfang, Mitte, Ende</i> : <i>Anfang Mai, Ende Dezember, Mitte Sommer, Anfang voriger Woche</i>
Znaczenie przyczynowe (kausal)	<i>aus Langweile, aus Versehen, aus Mangel an Geld, aus Spaß, aus diesem Grund, vor Kälte, vor Zorn, vor Freude, wegen der vielen Regeln, wegen des Geburtstags, dank seiner Hilfe, durch Neugierde</i>
Znaczenie modalne (modal)	<i>ohne mein Wissen, ohne Erlaubnis der Eltern, gemäß den Vorschriften, gegen seinen Rat, mit ihrer Zustimmung</i>

6. Przymiotnik – Das Adjektiv

Przymiotniki odmieniają się przez rodzaje, liczby i przypadki (z rodzajnikiem określonym, nieokreślonym, z niektórymi zaimkami i bez rodzajnika) oraz ulegają stopniowaniu. W zdaniu mogą pełnić funkcję:

- przydawki (przed rzeczownikiem, w formie odmiennej), np. *eine junge Frau, ein braves Kind, gutaussehende Männer, die langen Straßen*
- orzecznika (w formie nieodmiennej), np. *Das Kind ist brav. Die Frau ist schön. Die Städte sind groß.*
- okolicznika (w formie nieodmiennej; w gramatyce polskiej takie formy tworzą kategorię przysłówków), np. *Sie singt schön. Er hatte sich intensiv vorbereitet.*

Jeżeli rzeczownik jest poprzedzony kilkoma przymiotnikami, wszystkie z nich odmieniają się i otrzymują takie same końcówki, np. *Humorvolle, ältere Dame träumt von einem seriösen, niveaувollen Partner*.

Przymiotniki zakończone na **-a** nie otrzymują końcówek, np. *lila (ein lila Kleid), prima (ein prima Ausflug), rosa (eine rosa Bluse)*. W formie nieodmiennej występuje również kilka innych przymiotników jak *klasse* (wspaniały), *super* (świetny), *spitze* (świetny), *beige* (beżowy), *orange* (pomarańczowy).

Przymiotniki zakończone na **-el, -er** tracą w odmianie **-e**, np. *dunkel (ein dunkler Raum), teurer (die teuren Kleider), sauer (saure Gurken)*.

Przymiotnik **hoch** zmienia w odmianie **ch** na **h**, np. *ein hohes Haus, auf dem hohen Gebäude*.

Przymiotniki utworzone od nazw miejscowości są zakończone na **-er** i nie ulegają odmianie. Pisze się je zawsze wielką literą, np. *in der Berliner Straße, das Postdamer Abkommen, die Leipziger Museen*. Poza tym istnieją jeszcze przymiotniki utworzone od nazw krajów i niektórych miast z odmienną końcówką **-isch** lub **-erisch**, które pisze się małą literą, np. *der berlinerische Dialekt, die afrikanischen Sprachen, das griechische Dorf* (wyjątek: *Kölnisch Wasser*).

Odmiana przymiotnika z rodzajnikiem określonym – Die Adjektivdeklination mit dem bestimmten Artikel

Przy odmianie przymiotnika z rodzajnikiem określonym występują tylko dwie końcówki: **-e** i **-en** (patrz: Schemat końcówek). Przymiotników z rodzajnikiem określonym używa się w tych samych sytuacjach co rodzajnika określonego (patrz: Rodzajnik określony).

Schemat końcówek:

Przypadek (Kasus)	Liczba pojedyncza (Singular)			Liczba mnoga (Plural)
	Rodzaj męski (Maskulinum)	Rodzaj żeński (Femininum)	Rodzaj nijaki (Neutrum)	
Nominativ	-e	-e	-e	-en
Genitiv	-en	-en	-en	-en
Dativ	-en	-en	-en	-en
Akkusativ	-en	-e	-e	-en

Wzór odmiany:

Przypadek (Kasus)	Liczba pojedyncza (Singular)			Liczba mnoga (Plural)
	Rodzaj męski (Maskulinum)	Rodzaj żeński (Femininum)	Rodzaj nijaki (Neutrum)	
Nominativ	der alte Mann	die neue Uhr	das rote Kleid	die jungen Frauen
Genitiv	des alten Mannes	der neuen Uhr	des roten Kleides	der jungen Frauen
Dativ	dem alten Mann	der neuen Uhr	dem roten Kleid	den jungen Frauen
Akkusativ	den alten Mann	die neue Uhr	das rote Kleid	die jungen Frauen

Według powyższego wzoru odmieniają się przymiotniki po następujących zaimkach:
 dieser, diese, dieses, diese (Plural) *dieser junge Mann*
 jener, jene, jenes, jene (Plural) *jenes bunte Kleid*
 welcher, welche, welches, welche (Plural) *welcher bekannte Dichter?*

solcher, solche, solches, solche (Plural)
 mancher, manche, manches, manche (Plural)
 sämtlicher, sämtliche, sämtliches, sämtliche (Plural)
 jeder, jede, jedes, alle (Plural)
 derselbe, dieselbe, dasselbe, dieselben (Plural)
 derjenige, diejenige, dasjenige, diejenige (Plural)
 beide
 kein, keine
 po wszystkich zaimkach dzierżawczych

*solche junge Dame
 mit manchen guten Schüler
 sämtliche alten Dokumente
 alle langweiligen Bücher
 in denselben alten Städten
 derjenige ausländische Student
 mit beiden braven Kindern
 keine hohen Häuser
 meine guten Freunde
 mit unseren lieben Eltern
 nach eurem langen Urlaub*

Odmiana przymiotnika z rodzajnikiem nieokreślonym – Die Adjektivdeklination mit dem unbestimmten Artikel

Przymiotniki po rodzajniku nieokreślonym otrzymują w mianowniku liczby pojedynczej końcówki wskazujące na rodzaj rzeczownika, np. **der Mann**: *ein alter Mann*, **die Frau**: *eine junge Frau*, **das Kind**: *ein braves Kind*. Ponieważ rodzajnik nieokreślony nie występuje w liczbie mnogiej, przymiotniki otrzymują w poszczególnych przypadkach końcówki rodzajnika określonego liczby mnogiej (patrz: Schemat końcówek). Przymiotników z rodzajnikiem nieokreślonym używa się w tych samych sytuacjach co rodzajnika nieokreślonego (patrz: Rodzajnik nieokreślony).

Schemat końcówek:

Przypadek (Kasus)	Liczba pojedyncza (Singular)			Liczba mnoga (Plural)
	Rodzaj męski (Maskulinum)	Rodzaj żeński (Femininum)	Rodzaj nijaki (Neutrum)	
Nominativ	-er	-e	-es	-e
Genitiv	-en	-en	-en	-er
Dativ	-en	-en	-en	-en
Akkusativ	-en	-e	-es	-e

Wzór odmiany:

Przypadek (Kasus)	Liczba pojedyncza (Singular)			Liczba mnoga (Plural)
	Rodzaj męski (Maskulinum)	Rodzaj żeński (Femininum)	Rodzaj nijaki (Neutrum)	
Nominativ	ein alter Mann	eine neue Uhr	ein rotes Kleid	junge Frauen
Genitiv	eines alten Mannes	einer neuen Uhr	eines roten Kleides	junger Frauen
Dativ	einem alten Mann	einer neuen Uhr	einem roten Kleid	jungen Frauen
Akkusativ	einen alten Mann	eine neue Uhr	ein rotes Kleid	junge Frauen

Odmiana przymiotnika z zaimkiem dzierżawczym oraz z zaimkiem nieokreślonym *kein, keine* – Die Adjektivdeklination mit dem Possessivpronomen und mit dem unbestimmten Pronomen *kein, keine*

Przymiotniki poprzedzone zaimkiem dzierżawczym lub zaimkiem nieokreślonym *kein, keine* odmieniają się w liczbie pojedynczej tak samo jak przymiotniki po rodzajniku nieokreślonym *ein, eine*, natomiast w liczbie mnogiej jak przymiotniki po rodzajniku określonym.

Schemat końcówek:

Przypadek (Kasus)	Liczba pojedyncza (Singular)			Liczba mnoga (Plural)
	Rodzaj męski (Maskulinum)	Rodzaj żeński (Femininum)	Rodzaj nijaki (Neutrum)	
Nominativ	-er	-e	-es	-en
Genitiv	-en	-en	-en	-en
Dativ	-en	-en	-en	-en
Akkusativ	-en	-e	-es	-en

Wzór odmiany:

Przypadek (Kasus)	Liczba pojedyncza (Singular)			Liczba mnoga (Plural)
	Rodzaj męski (Maskulinum)	Rodzaj żeński (Femininum)	Rodzaj nijaki (Neutrum)	
Nominativ	mein/kein alter Mann	seine/keine neue Uhr	ihr/kein rotes Kleid	eure/keine jungen Frauen
Genitiv	meines/keines alten Mannes	seiner/keiner neuen Uhr	ihres/keines roten Kleides	eurer/keiner jungen Frauen
Dativ	meinem/keinem alten Mann	seiner/keiner neuen Uhr	ihrem/keinem roten Kleid	euren/keinen jungen Frauen
Akkusativ	meinen/keinen alten Mann	seine/keine neue Uhr	ihr/kein rotes Kleid	eure/keine jungen Frauen

Odmiana przymiotnika bez rodzajnika – Die Adjektivdeklination ohne Artikel

Przymiotniki odmieniane bez rodzajnika otrzymują we wszystkich przypadkach, z wyjątkiem dopełniacza liczby pojedynczej, końcówki rodzajnika określonego. W dopełniaczu liczby pojedynczej rodzaju męskiego i nijakiego otrzymują końcówkę *-en*.

Schemat końcówek:

Przypadek (Kasus)	Liczba pojedyncza (Singular)			Liczba mnoga (Plural)
	Rodzaj męski (Maskulinum)	Rodzaj żeński (Femininum)	Rodzaj nijaki (Neutrum)	
Nominativ	-er	-e	-es	-e
Genitiv	-en	-er	-en	-er
Dativ	-em	-er	-em	-en
Akkusativ	-en	-e	-es	-e

Wzór odmiany:

Przypadek (Kasus)	Liczba pojedyncza (Singular)			Liczba mnoga (Plural)
	Rodzaj męski (Maskulinum)	Rodzaj żeński (Femininum)	Rodzaj nijaki (Neutrum)	
Nominativ	alter Wein	frische Wurst	rotes Kleid	junge Frauen
Genitiv	alten Weines	frischer Wurst	roten Kleides	junger Frauen
Dativ	altem Wein	frischer Wurst	rotem Kleid	jugen Frauen
Akkusativ	alten Wein	frische Wurst	rotes Kleid	junge Frauen

Przymiotników bez rodzajników używa się:

w nagłówkach listów
 przed rzeczownikami materiałowymi
 przed rzeczownikami abstrakcyjnymi
 po liczebnikach głównych
 po zaimkach: *wessen, dessen, deren*
 po liczebnikach i zaimkach nieokreślonych
 w liczbie pojedynczej: *viel, wenig, etwas, nichts, mehr, manch, solch, welch*
 po liczebnikach i zaimkach nieokreślonych
 w liczbie mnogiej: *vieler, wenige, einzelne, einige, etliche, mehrere*
 po imionach i nazwiskach
 po zaimkach osobowych

*Lieber Vater! Beste Eva!
 Der Ring ist aus reinem Gold.
 Das ist ein Beweis guten Geschmacks.
 Seine zwei reichen Söhne
 Wessen neuer Sportwagen steht dort?
 Welch schönes Wetter ist heute!*

*Ich habe viele/mehrere/einige/wenige interessante
 Bücher gelesen.*

*Wir haben gestern Peters neues Auto gesehen.
 Ihr armen Männer!*

Stopniowanie przymiotników – Die Komparation der Adjektive

W języku niemieckim wyróżniamy trzy stopnie: stopień równy (der Positiv), stopień wyższy (der Komparativ) i stopień najwyższy (der Superlativ). Wszystkie przymiotniki niemieckie mają stopień równy. Stosunkowo nieliczna grupa przymiotników ma stopień wyższy (der Komparativ) i najwyższy (der Superlativ).

Stopień równy – der Positiv

Przy porównaniach w stopniu równym używa się spójników wiążących **so ... wie** (tak ... jak), **ebenso ... wie** (tak samo ... jak), np. *Der Zug ist nicht so schnell wie das Flugzeug.*

Stopień wyższy – der Komparativ

Stopień wyższy przymiotników tworzy się przez dodanie do tematu stopnia równego przyrostka **-er** (*schnell – schneller*). Przymiotniki jednosylabowe z samogłoską tematyczną *a, o, u* przeważnie otrzymują przegłos (*kalt – kälter*). Przymiotniki zakończone na *-el, -er* tracą samogłoskę *-e* przed końcówką stopnia wyższego (*dunkel – dunkler, teuer – teurer*). Przymiotnik *hoch* wykazuje w stopniu wyższym zmianę spółgłoski **ch** (*hoch – höher*).

Przy porównaniach w stopniu wyższym używa się spójnika wiążącego **als** (niż), np. *Heute ist viel kälter als gestern.*

Przymiotnik w stopniu wyższym użyty w zdaniu jako przydawka odmienia się tak samo jak przymiotnik w stopniu równym (patrz: Odmiana przymiotnika), np. *Morgen besuche ich meine ältere Schwester.* Przymiotnik w stopniu wyższym użyty jako orzecznik występuje, inaczej niż w języku polskim, zawsze w formie nie odmienionej, np. *Die Wohnung in Bornheim ist größer und teurer als die in Fechenheim.*

Stopień najwyższy – der Superlativ

Stopień najwyższy przymiotników tworzy się poprzez dodanie do tematu stopnia równego przyrostka **-ste** lub **-este** (przy przymiotnikach zakończonych na *-d, -t, -z, -ß, -sch* oraz na samogłoskę, np. *neueste, breiteste*). Przymiotniki jednosylabowe z samogłoską tematyczną *a, o, u*, podobnie jak w stopniu wyższym, przeważnie otrzymują przegłos (*kalt – kältete*). Przymiotnik *nah* w stopniu najwyższym wykazuje zmianę spółgłoski **h** (*nah – nächste*).

Przy porównaniach w stopniu najwyższym używa się przyimka wiążącego **von** (*z*), np. *Peter ist der beste Sportler von uns allen*. Przy oznaczaniu za pomocą przymiotnika w stopniu najwyższym cechy jednej osoby lub jednej rzeczy z wielu używa się zaimków nieosobowych *einer, eine, eins* w połączeniu z rzeczownikiem w dopełniaczu liczby mnogiej (patrz: Zaimki nieokreślone *einer, eine, eins* z dopełniaczem), np. *Johann Sebastian Bach ist einer der bekanntesten deutschen Komponisten*.

Przymiotnik w stopniu najwyższym użyty w zdaniu jako przydawka występuje z rodzajnikiem określonym lub zaimkiem dzierżawczym (nigdy z rodzajnikiem nieokreślonym!) i odmienia się tak samo jak przymiotnik w stopniu równym (patrz: Odmiana przymiotnika), np. *Mein ältester Sohn lebt in Frankreich*.

Przymiotnik w stopniu najwyższym użyty jako orzecznik występuje przeważnie z rodzajnikiem określonym i odmienia się jak przymiotnik w stopniu równym po rodzaju i liczbie określonym (patrz: Odmiana przymiotnika), np. *Die Nikolaikirche ist die älteste Kirche der Stadt*.

Jeśli przymiotnik w funkcji orzecznika lub okolicznika stoi na końcu zdania, dodaje się słowo **am** i końcówkę **-(e)sten**, np. *Welche Anzeige finden Sie am interessantesten, am witzigsten, am langweiligsten? Welches Auto fährt am schnellsten?*

Niektóre przymiotniki tworzą stopień najwyższy bez słowa *am* i otrzymują jedynie końcówkę **-st** lub **-stens**, np. *höchst/höchstens, meist/meistens, mindestens, bestens, herzlichst*, np. *Wir danken Ihnen bestens/herzlichst*.

Wzór stopniowania regularnego przymiotników:

Stopień równy (Positiv)	Stopień wyższy (Komparativ)	Stopień najwyższy (Superlativ)
schnell (szybki)	schneller	der, die, das schnellste
billig (tani)	billiger	der, die, das billigste
witzig (dowcipny)	witziger	der, die, das witzigste
schön (ładny)	schöner	der, die, das schönste
klein (mały)	kleiner	der, die, das kleinste

Wzór stopniowania regularnego przymiotników z przegłosem:

Stopień równy (Positiv)	Stopień wyższy (Komparativ)	Stopień najwyższy (Superlativ)
jung (młody)	jünger	der, die, das jüngste
kalt (zimny)	kälter	der, die, das kältete
kurz (krótki)	kürzer	der, die, das kürzeste
lang (długi)	länger	der, die, das längste
alt (stary)	älter	der, die, das älteste

Stopniowanie nieregularne przymiotników:

Stopień równy (Positiv)	Stopień wyższy (Komparativ)	Stopień najwyższy (Superlativ)
dunkel (ciemny)	dunkler	der, die, das dunkelste
edel (szlachetny)	edler	der, die, das edelste
gut (dobry)	besser	der, die, das beste
heikel (drażliwy)	heikler	der, die, das heikelste
hoch (wysoki)	höher	der, die, das höchste
makaber (makabryczny)	makabrer	der, die, das makaberste
nah (bliski)	näher	der, die, das nächste
respektabel (poważany)	respektabler	der, die, das respektabelste
sauer (kwaśny)	saurer	der, die, das sauerste
teuer (drogi)	teurer	der, die, das teuerste
viel (wiele)	mehr	der, die, das meiste
wenig (mało)	weniger (również: minder)	der, die, das wenigste (również: mindeste)

Rekcja przymiotnika – Die Rektion des Adjektivs

Rekcja przymiotnika to bezprzymikowe połączenie przymiotnika z rzeczownikiem w odpowiednim przypadku lub połączenie przymiotnika z przymikiem celownika (Dativ) lub w bierniku (Akkusativ). Rekcja przymiotnika w języku niemieckim często nie pokrywa się z rekcją przymiotnika w języku polskim.

Przykładowe przymiotniki występujące z przyminikami:

ärgerlich über	+ Akkusativ	rozgniewany z powodu
angewiesen auf	+ Akkusativ	zdany na
arm an	+ Dativ	biedny w
aufmerksam auf	+ Akkusativ	uważny na
befreundet mit	+ Dativ	zaprzyjaźniony z
begeistert von	+ Dativ	zachwycony kim, czym
begeistert über	+ Akkusativ	zachwycony z powodu czego
behilflich bei	+ Dativ	pomocny przy
beliebt bei	+ Dativ	lubiany przez
bereit zu	+ Dativ	gotowy do
besorgt um	+ Akkusativ	zatraskany o
blass vor	+ Dativ	blady z
dankbar für	+ Akkusativ	wdzięczny za
eifersüchtig auf	+ Akkusativ	zazdrosny o
einverstanden mit	+ Dativ	zgodny, zgadzający się z
empfindlich gegen	+ Akkusativ	wrażliwy na
fähig zu	+ Dativ	zdolny do

fertig mit	+ Dativ	gotowy z
frei von	+ Dativ	wolny od
froh über	+ Akkusativ	zadowolony, rad z
geeignet für	+ Akkusativ	stosowny, właściwy dla
geeignet zu	+ Dativ	odpowiedni do
gleichgültig gegenüber	+ Dativ	obojętny wobec
höflich zu	+ Dativ	uprzejmy wobec
lieb zu	+ Dativ	miły, kochany dla
misstrauisch gegenüber	+ Dativ	nieufny, podejrzliwy wobec
neidisch auf	+ Akkusativ	zawistny o
nett zu	+ Dativ	miły dla
neugierig auf	+ Akkusativ	ciekawy czego
reich an	+ Dativ	bogaty w
schuld an	+ Dativ	winny czego
schwierig für	+ Akkusativ	trudny dla
stolz auf	+ Akkusativ	dumny z
stumm vor	+ Dativ	niemy z
traurig über	+ Akkusativ	smutny z powodu
überzeugt von	+ Dativ	przekonany o
verwandt mit	+ Dativ	spokrewniony z
voll von	+ Dativ	pełny czego
wütend auf	+ Akkusativ	wściekły na
zufrieden mit	+ Dativ	zadowolony z

Niektóre przymiotniki wymagające użycia biernika (Akkusativ):

alt (stary)	tief (głęboki)
breit (szeroki)	lang (długi)
dick (gruby)	schwer (ciężki)
groß (duży)	weit (daleki)
hoch (wysoki)	wert (wartość)

Inge ist zehn Jahre alt.

Die Straße ist nur einen Meter lang.

Der Fluss ist acht Meter tief.

Niektóre przymiotniki wymagające użycia celownika (Dativ):

ähnlich (podobny)	fremd (obcy)	sympathisch (sympatyczny)
behilflich (pomocny)	gleich (identyczny)	treu (wierny)
bekannt (znany)	möglich (możliwy)	überlegen (przewyższający)
böse (zły)	nahe (bliżki)	willkommen (mile widziany)
dankbar (wdzięczny)	nützlich (pożyteczny)	

Die Tochter ist ihrer Mutter ähnlich.

Die englische Flotte war der spanischen an Zahl der Schiffe weit überlegen.

Ich glaube, wir sind dem Ziel sehr nahe.

Niektóre przymiotniki wymagające użycia dopełniacza (Genitiv):

bewusst (świadomy czego)	schuldig (winny czego)
eingedenkt (pomny czego)	verdächtig (podejrzany o co)
gewiss (pewny czego)	wert (wart czego)
sicher (pewny czego)	würdig (godny czego)

Er ist des Diebstahls verdächtig.

Der Angeklagte ist sich seiner Schuld nicht bewusst.

Der Aktor war seines großen Erfolgs sicher.

7. Przysłówek – das Adverb

Przysłówek jest nieodmienną częścią mowy określającą czasownik, przymiotnik lub inny przysłówek. Tylko nieliczne podlegają stopniowaniu.

Przysłówki podobnie jak przymyki tworzą cztery grupy znaczeniowe:

Przysłówki miejsca (Adverbien des Ortes)	wo? gdzie?, wohin? dokąd?, woher? skąd?	draußen (na zewnątrz), oben (na górze), rechts (na prawo), überall (wszędzie), hinten (z tyłu), dort (tam)
Przysłówki czasu (Adverbien der Zeit)	wann? kiedy?, wie lange? jak długo?, wie oft? jak często?	abends (wieczorami), damals (wówczas), heute (dzisiaj), übermorgen (pojutrze), gestern (wczoraj)
Przysłówki sposobu (Adverbien der Art und Weise)	wie? jak?	schnell (szybko), richtig (prawidłowo), falsch (błędnie), gut (dobrze), schön (ładnie), kurz (krótko), gern (chętnie)
Przysłówki przyczyny (Adverbien des Grundes)	warum? dlaczego?	deswegen (dlatego), trotzdem (mimo to), infolgedessen (wskutek tego)

Przysłówki określające przymiotnik lub inny przysłówek mogą pełnić funkcję wzmocniającą, np. **sehr warm** (bardzo ciepło), **besonders gemütlich** (szczególnie przyjemnie) lub funkcję osłabiającą określany wyraz, np. **erst gestern** (dopiero wczoraj), **kaum vorbereitet** (ledwo przygotowany).

Przysłówki złożone typu **damit**, **davon**, **darüber**, **womit**, **wovon**, **worüber** itd. patrz: Przysłówki przymkowe.

Stopniowanie przysłówków – Die Komparation der Adverbien

Stopniowaniu ulegają przysłówki **oft**, **bald**, **sehr**, **gern**. Podobnie jak przy stopniowaniu przymiotników wyróżnia się trzy stopnie: równy (der Positiv), wyższy (der Komparativ) i najwyższy (der Superlativ). W odróżnieniu od przymiotników przysłówki nigdy nie określają rzeczowników, nie mogą być więc użyte w funkcji przydawki.

Stopniowanie przysłówków:

Stopień równy (Positiv)	Stopień wyższy (Komparativ)	Stopień najwyższy (Superlativ)
bald (wkrótce)	eher	am ehesten
gern (chętnie)	lieber	am liebsten
oft (często)	öfter lub häufiger	am häufigsten
sehr (bardzo)	mehr	am meisten

Przysłówki przyimkowe – Die Präpositionaladverbien

Przysłówki przyimkowe tworzy się poprzez dodanie do **da-** i **wo-** lub **dar-** i **wor-** (jeśli występują obok siebie dwie samogłoski) oraz **hier-** różnych przyimków, np. *damit* (z tym), *woraus?* (z czego?), *wonach* (po czym), *dadurch* (przez to), *hieraus* (z tego), *hierauf* (na tym).

Przysłówki przyimkowe odnoszą się jedynie do rzeczy, np.

*Immer wenn ich sie mal freundlich **darum** bitte, das Radio leiser zu stellen, tut sie so, als ob sie nichts hört. **Worüber** hat sie nur geredet? Ach ja, über die Schule.*

Przysłówki złożone z **dar-** i **her-** oraz przyimka są w mowie potocznej często skracane, np. *Kommt **rein** (= herein)! Ich habe nicht viel **dran** (= daran) gedacht.*

Przysłówki złożone określające kierunek mogą występować w zdaniu rozdzielnie, np.

***Wo** kommst du eigentlich **her** (= woher)? **Da** gehe ich nie wieder **hin** (= dahin).*

W stosunku do osób używa się zaimków osobowych z odpowiednimi przyimkami. Porównaj:

***An wen** denkst ihr? Wir denken an unsere Eltern.*

***Von wem** sind diese Blumen? Von Tante Klara. Hast du dich schon bei Tante Klara für die Blumen bedankt? Ja, ich habe mich dafür bei ihr schon bedankt.*

8. Liczebnik – Das Numerale

Większość liczebników w języku niemieckim przede wszystkim ze względu na to, że mogą pełnić funkcję przydawki przy rzeczowniku, zalicza się do grupy przymiotników. Są nazywane przymiotnikami liczebnymi (Zahladjektive). Do przymiotników liczebnych należą: liczebniki główne (Kardinalzahlen), liczebniki porządkowe (Ordinalzahlen), liczebniki ułamkowe (Bruchzahlen), liczebniki wyrażające wielokrotność (Vervielfältigungs- und Wiederholungswörter) oraz liczebniki nieokreślone jak np. *wiel, wenig, mehrere* (die unbestimmten Zahlwörter, patrz też: Zaimek nieokreślony).

Liczebniki główne – Die Kardinalzahlen

Liczebniki główne określają pewną wielkość lub ilość i odpowiadają na pytania **wieviele?**, **wie viele?** – ile?, ilu?

Wszystkie liczebniki główne poniżej miliona są pisane łącznie i małą literą. *Die Null* (zero), *die Million(-en)* (milion), *die Milliarde(-n)* są rzeczownikami. Liczby 100 i 1000 można stosować również rzeczownikowo, mają wówczas formy: *das Hundert* i *das Tausend*.

0 die Null	
1 eins	11 elf
2 zwei	12 zwölf
3 drei	13 dreizehn – 19 neunzehn
4 vier	20 zwanzig
5 fünf	21 einundzwanzig – 29 neunundzwanzig
6 sechs	30 dreißig
7 sieben	31 einunddreißig – 39 neununddreißig
8 acht	40 vierzig – 90 neunzig
9 neun	100 hundert
10 zehn	1000 tausend

875 achthundertfünfundsiebzig

34 746 vierunddreißigtausendsiebenhundertsechundvierzig

6 483 629 sechs Millionen vierhundertdreihundachtundzwanzigtausendsechshundertneunundzwanzig

Lata w języku niemieckim podaje się za pomocą liczebników głównych!

im Jahre 2003 – im Jahre zweitausenddrei

1840 heiratete sie ... – achtzehnhundertvierzig heiratete sie ...

von 1980 an – von neunzehnhundertachtzig an

14 Jahre ihres Lebens verbrachte sie ... – vierzehn Jahre ihres Lebens verbrachte sie ...

Liczebniki porządkowe – Die Ordinalzahlen

Liczebniki porządkowe określają miejsce w danym ciągu liczbowym i odpowiadają na pytania **der (die, das) wievielte? den wievielten?** – który? którego? Tworzy się je przez dodanie do liczebników głównych od 1 do 19 końcówki **-te** (*der zweite, das zehnte*; wyjątki: *eins – der erste, drei – der dritte, acht – der achte*) oraz do liczebników głównych od 20 końcówki **-ste** (*der, die, das vierundzwanzigste*). Liczebniki porządkowe występują z rodzajnikiem określonym (*nach dem Zweiten Weltkrieg*) lub z zaimkami (*jeder dritte Deutsche, seine zweite Frau, dieses achte Reihnhaus*). Odmieniają się jak przymiotniki (patrz: Odmiana przymiotników). W języku pisanym po liczebnikach porządkowych stawia się kropkę.

Liczebników porządkowych używa się:

do oznaczania dni miesiąca	<i>Am 12. Oktober (am zwölften Oktober) feiern wir den Geburtstag von Marie.</i>
do określania stuleci	<i>Clara Schumann gilt als die bedeutendste Pianistin des 19. Jahrhunderts (des neunzehnten Jahrhunderts).</i>
w połączeniu z imionami władców	<i>Wilhelm II. (Wilhelm der Zweite)</i>

Wzór odmiany:

Przypadek (Kasus)	Liczba pojedyncza (Singular)	
	Rodzaj męski (Maskulinum)	Rodzaj żeński (Femininum)
Nominativ	Wilhelm II. (Wilhelm der Zweite)	Elisabeth I. (Elisabeth die Erste)
Genitiv	Wilhelms II. (Wilhelms des Zweiten)	Elisabeths I. (Elisabeths der Ersten)
Dativ	Wilhelm II. (Wilhelm dem Zweiten)	Elisabeth I. (Elisabeth der Ersten)
Akkusativ	Wilhelm II. (Wilhelm den Zweiten)	Elisabeth I. (Elisabeth die Erste)

Liczebniki ułamkowe – Die Bruchzahlen

Liczebniki ułamkowe określają część całości. Mianownik liczebników ułamkowych tworzy się poprzez dodanie do liczebnika porządkowego końcówki **-(t)el**. Licznik natomiast ma formę liczebnika głównego.

2/3 – *zwei drittel*

5/8 – *fünf achtel*

1/4 – *ein viertel Liter*

2/5 Kilo – *zwei fünftel Kilo*

Wyjątkiem jest liczebnik $\frac{1}{2}$ – **(ein)halb**: 1 $\frac{1}{2}$ **anderthalb** lub **ein(und)einhalb**, np. *anderthalb Meter Stoff*, 8 $\frac{1}{2}$ **achteinhalb**, np. *vor achteinhalb Jahren*.

Liczebniki ułamkowe mogą zostać użyte rzeczownikowo, np. **Zwei Drittel der Klasse** (dwie trzecie klasy).

Liczebniki ułamkowe są nieodmienne, za wyjątkiem formy **halb** w ułamku $\frac{1}{2}$ (jako rzeczownik: *die Hälfte*), np. *ein halber Meter*, *eine halbe Stunde*, *ein halbes Kilo*.

Liczebniki dziesiętne (die Dezimalzahlen) tworzy się od liczebników głównych, np.

0,70 – *null Komma sieben null*

4,75 – *vier Komma sieben fünf*

0,002 – *null Komma null null zwei*

Liczebniki mnożne i wielokrotne – Vervielfältigungs- und Wiederholungszahlwörter

Wielokrotność/wielość lub powtarzalność czynności można wyrazić w języku niemieckim za pomocą liczebników głównych lub niektórych przysłówków (np. *viel*, *oft*, *mehr*) oraz przyrostków **-mal(s)**, **-malig** i **-fach**.

einmal	raz, jednokrotnie	zweifach	dwukrotnie
viermal	cztery razy	achtmalig	ośmiokrotnie
mehrmal(s)	kilka razy	hundertfach	stokrotnie
vielmals	wiele razy	vielfach	wielokrotnie
oftmals	częstokrotnie	mehrfach	kilkakrotnie

Liczebniki nieokreślone – Die unbestimmten Zahlwörter

Liczebnikami nieokreślonymi nazywane są te przymiotniki liczebne, które wyrażają bliżej nieokreślone wielkości i ilości, np. ogólną ilość: *ganz* (cały), *gesamt* (całkowity), *sämtlich* (wszystek), małą lub dużą liczbę/iłość: *viel* (wiele), *zahlreich* (liczny), *gering* (niewielki), dodatkową lub pozostałą liczbę/iłość: *weitere/andere* (inne), *übrig/sonstig* (pozostały). Liczebniki nieokreślone odmieniają się jak przymiotniki.

Liczebniki **viel** i **wenig** są stosowane w formie nieodmiennej w liczbie pojedynczej, jeśli występują przed rzeczownikiem bez rodzajnika, np. **Viel Glück!** *Ich habe heute wenig Zeit*.

Końcówka liczebników głównych **-zig** stosowana jest w języku potocznym jako samodzielny nieodmienny liczebnik nieokreślony, np. *zigtausende von Geschenken* (tysiące prezentów).

9. Czasownik – Das Verb

Czasowniki określają czynność (np. *gehen*), stan (np. *schlafen*) i proces (np. *werden*). Odmieniają się przez osoby i liczby oraz zmieniają formę w zależności od czasu, trybu i strony.

Odmiana czasownika w czasie teraźniejszym – Die Konjugation des Verbs im Präsens

Bezokolicznik czasownika w języku niemieckim składa się z tematu oraz końcówki **-en**, np. *laufen*, *gehen* lub końcówki **-n**, np. *klingeln*, *angeln*, *klettern*. Czasowniki odmieniają się poprzez dodawanie do tematu czasownika końcówek osobowych. Jeżeli temat czasownika kończy się na spółgłoskę **-t**, **-d**, **-m** lub **-n**, końcówka osobowa w 2. i 3. osobie liczby pojedynczej i w 2. osobie liczby mnogiej jest rozszerzana o głoskę **-e**. Niektóre czasowniki zmieniają w czasie teraźniejszym w 2. i 3. osobie liczby pojedynczej samogłoskę rdzenną.

Wzór odmiany:

	odmiana regularna	odmiana regularna czasowników, których temat kończy się na -t , -d , -m , -n	odmiana czasowników, w których zmienia się samogłoska rdzenna
ich du er, sie, es	gehe gehst geht	antworte antwortest antwortet	gebe gibst gibt
wir ihr sie, Sie	gehen geht gehen	antworten antwortet antworten	geben gebt geben

Do czasowników zmieniających w czasie teraźniejszym w 2. i 3. osobie liczby pojedynczej samogłoskę rdzenną należą między innymi:

helfen	– du hilfst,	er/sie hilft
nehmen	– du nimmst,	er/sie nimmt
sprechen	– du sprichst,	er/sie spricht
treffen	– du triffst,	er/sie trifft
werfen	– du wirfst,	er/sie wirft
lesen	– du liest,	er/sie liest
sehen	– du siehst,	er/sie sieht
schlafen	– du schläfst,	er/sie schläft
lassen	– du lässt,	er/sie lässt
laufen	– du läufst,	er/sie läuft

Czasowniki posiłkowe *sein* (być), *haben* (mieć), *werden* (stawać się), które służą do tworzenia czasu przeszłego i przyszłego oraz strony biernej, odmieniają się nieregularnie:

	sein	haben	werden
ich du er, sie, es	bin bist ist	habe hast hat	werde wirst wird
wir ihr sie, Sie	sind seid sind	haben habt haben	werden werdet werden

W języku niemieckim inaczej niż w języku polskim nie opuszcza się zaimka osobowego przed czasownikiem, np. *ich bin* – jestem, *sie essen* – jedzą, *wir schwimmen* – pływamy.

Czasowniki zwrotne – Die reflexiven Verben

Czasowniki zwrotne łączą się z zaimkiem zwrotnym **sich** (się), który może występować w bierniku (Akkusativ) lub celowniku (Dativ). Zaimek zwrotny odnosi się zawsze do podmiotu zdania (patrz: Zaimek zwrotny, odmiana).

Odpowiednik czasownika zwrotnego w języku niemieckim nie zawsze jest czasownikiem zwrotnym w języku polskim, i odwrotnie:

sich bedanken	dziękować	gefallen	podobać się
sich erholen	odpoczywać	genießen	rozkoszować się
sich hinsetzen	siadać	heiraten	ożenić się
sich setzen	siadać	klettern	wdrapywać się
sich unterhalten	rozmawiać	lachen	śmiać się
sich sehnen	tęsknić	lernen	uczyć się
es handelt sich um	chodzi o	spielen	bawić się

Czasowniki złożone – Die zusammengesetzten Verben

Czasowniki złożone dzielą się na nierozdzielnie złożone, rozdzielnie złożone oraz złożone z dwóch czasowników.

Czasowniki nierozdzielnie złożone (untrennbare Verben) mają nieakcentowane przedrostki, które nie mają samodzielnego znaczenia, np.

be-	befehlen (rozkazywać), bekommen (otrzymać), bestehen (zdać np. egzamin)
ge-	gefallen (podoobać się), gehören (należać)
emp-	empfangen (przyjmować), empfehlen (polecać)
ent-	entschuldigen (przepraszać), entstehen (powstawać), entwickeln (rozwijać)
er-	erscheinen (ukazywać się), erzählen (opowiadać), erklären (objasniać)
miss-	misstrauen (nie ufać), misslingen (nie powieść się)
ver-	verstehen (rozumieć), verwenden (używać)
zer-	zerstören (zniszczyć), zerreißen (podrzeć)

Czasowniki rozdzielnie złożone (trennbare Verben) składają się z przedrostków, które są akcentowane i z reguły mają samodzielną znaczenie (np. *auf* – na, *zurück* – z powrotem), oraz z czasowników głównych, np.

ab-	abfahren (odjeżdżać)	hin-	sich hinsetzen (siadać)
an-	ankommen (przybywać)	los-	losgehen (ruszyć)
auf-	aufmachen (otwierać)	nach-	nachlaufen (biec za kim)
aus-	ausgeben (wydawać)	vor-	vorschlagen (zapropozować)

dar-	darstellen (przedstawić)	statt-	stattfinden (odbywać się)
ein-	eintreten (wejść)	teil-	teilnehmen (uczestniczyć)
fort-	fortsetzen (kontynuować)	weg-	weggehen (odejść)
her-	herstellen (produkować)	zurück-	zurückfahren (jechać z powrotem)

Istnieje w języku niemieckim grupa czasowników złożonych, które mogą być rozdzielne lub nierozdzielne, w zależności od akcentu. Jeżeli akcent pada na przedrostek, są to czasowniki rozdzielnie złożone i ich znaczenie jest sumą znaczeń przedrostka i czasownika głównego (**unterhalten** – podtrzymać). Jeżeli akcent pada na czasownik, są to czasowniki nierozdzielnie złożone o znaczeniu nieodpowiadającym sumie znaczeń przedrostka i czasownika głównego (**sich unterhalten** – rozmawiać).

Czasowniki rozdzielnie złożone (trennbare Verben)	Czasowniki nierozdzielnie złożone (untrennbare Verben)
durchbrechen (przełamać) <i>Er hat die Tafel Schokolade durchgebrochen.</i>	durchbrechen (przebić np. mur, przerwać np. tamę) <i>Die Fluten durchbrachen den Deich.</i>
durchdenken (przemyśleć np. plan) <i>Ich habe diesen Plan noch einmal durchgedacht.</i>	durchdenken (przemyśleć, rozpatrzyć dokładnie) <i>Die Sache ist nicht durchdacht.</i>
durchkreuzen (skreślić krzyżykiem) <i>Fehlerhafte Stellen im Text werden durchgekreuzt.</i>	durchkreuzen (pokrzyżować np. plany) <i>Kinder haben dem Vater alle Urlaubspläne durchkreuzt.</i>
durchschauen (przeglądać coś) <i>Hast du dir diese neue Zeitung schon durchgeschaut?</i>	durchschauen (przejrzeć kogoś) <i>Du bist durchschaut!</i>
übersetzen (przeprowadzić) <i>Der Kapitän setzt die Leute über.</i>	übersetzen (przetłumaczyć) <i>Er übersetzt den Text ins Polnische.</i>
voll schreiben (zapisać stronę) <i>Er hat zwei Blätter Papier voll geschrieben und gekritzelt.</i>	vollenden (dokończyć, zakończyć) <i>Er vollendet sein zwanzigstes Lebensjahr.</i>
wiederholen (odebrać, odzyskać) <i>Sie hat den Ball vom Nachbargrundstück wiedergeholt.</i>	wiederholen (powtarzać) <i>Er wiederholte seine Forderungen.</i>

Czasowniki złożone z dwóch czasowników są rozdzielne. Pierwszy czasownik zachowuje się jak przedrostek przy czasownikach rozdzielnie złożonych, natomiast drugi czasownik odmienia się (**kennen lernen** – poznać, **spazieren gehen** – iść na spacer, spacerować, **stehen bleiben** – zatrzymać się).

Odmiana czasowników złożonych:

	verstehen	aufmachen	kennen lernen
ich	verstehe	mache auf	lerne kennen
du	verstehst	machst auf	lernst kennen
er, sie, es	versteht	macht auf	lernt kennen
wir	verstehen	machen auf	lernen kennen
ihr	verstehet	macht auf	lernt kennen
sie, Sie	verstehen	machen auf	lernen kennen

Stosowanie czasowników złożonych w zdaniach:

<i>Er verstand mich nicht. Wir standen heute früh auf. Ich gehe im Park spazieren.</i>	W zdaniach głównych w czasie teraźniejszym (Präsens) i przeszłym (Präteritum) czasowniki nierozdzielnie odmieniają się tak samo jak czasowniki pojedyncze i stoją na drugim miejscu. W przypadku czasowników rozdzielnych i złożonych z dwóch czasowników przedrostek lub czasownik w funkcji przedrostka oddziela się od czasownika głównego i przesuwa się na koniec zdania.
--	--

<p><i>Sie sagt, dass sie auch an der Konferenz teilnimmt.</i> <i>Ich hoffe, dass ich im Ausland viele interessante Leute kennen lerne.</i></p>	<p>W zdaniach pobocznych przedrostki nie oddzielają się. Czasownik przesuwa się na koniec zdania. Czasowniki złożone z dwóch czasowników pisane są rozdzielnie.</p>
<p><i>Der Regisseur hat seinen letzten Film ausführlich besprochen.</i> <i>Wir sind heute früh aufgestanden.</i> <i>Wir sind gestern im Park spazieren gegangen.</i></p>	<p>W imiesłowiu czasu przeszłego (Partizip Perfekt) czasowniki nierozdzielne nie mają przedrostka ge-, natomiast w przypadku czasowników rozdzielnych i złożonych z dwóch czasowników przedrostek ge- występuje w środku między przedrostkiem a czasownikiem lub między czasownikami.</p>
<p><i>Meine Zeit erlaubt mir nicht, euch zu besuchen.</i> <i>Ich verbiete dir, wegzugehen!</i> <i>Der Pfleger hat vergessen, einen Kranken spazieren zu führen.</i></p>	<p>W zdaniach bezokolicznikowych zu występuje przed czasownikiem nierozdzielnym, a przy czasownikach rozdzielnych i złożonych z dwóch czasowników między przedrostkiem a czasownikiem lub między czasownikami.</p>

Czasowniki modalne – Die Modalverben

W języku niemieckim występuje sześć czasowników modalnych: **wollen** (chcieć), **können** (móc, umieć, potrafić), **müssen** (musieć, mieć rozkaz, polecenie, obowiązek), **dürfen** (mieć pozwolenie, uprawnienie), **sollen** (mieć powinność, obowiązek; może wyrażać też niezdecydowanie lub przypuszczenie: mawia się, podobno), **mögen** (lubić). Czasownik *mögen* występuje często w formie trybu przypuszczającego (Konjunktiv II) i wyraża wówczas życzenie, pragnienie w formie grzecznościowej: **ich möchte** (chciał(a)bym). Czasowniki modalne występują z bezokolicznikiem (bez *zu*) innego czasownika lub samodzielnie, jeżeli z kontekstu wynika, o czym jest mowa, np.

*Du **kannst** mich heute Abend **anrufen**.* *Warum **arbeitest** du so viel? Ich **muss**.*

Czasowniki modalne w czasie teraźniejszym w liczbie pojedynczej odmieniają się nieregularnie, natomiast w liczbie mnogiej regularnie. Pierwsza i trzecia osoba liczby pojedynczej jest identyczna i nie przyjmuje końcówek. Czas przeszły Präteritum oraz imiesłów czasu przeszłego Partizip Perfekt tworzą tak jak czasowniki słabe, czyli regularnie, lecz zawsze bez przegłosu. Czasowniki modalne tworzą Perfekt zawsze z czasownikiem posiłkowym *haben*. Podobnie jak czasowniki modalne odmienia się czasownik **wissen** (wiedzieć).

	wollen	können	müssen	dürfen	sollen	mögen	wissen
Czas teraźniejszy (Präsens)							
ich	will	kann	muss	darf	soll	mag	weiß
du	willst	kannst	musst	darfst	sollst	magst	weißt
er, sie, es	will	kann	muss	darf	soll	mag	weiß
wir	wollen	können	müssen	dürfen	sollen	mögen	wissen
ihr	wollt	könnt	müsst	dürft	sollt	mögt	wisst
sie, Sie	wollen	können	müssen	dürfen	sollen	mögen	wissen
Czas przeszły (Präteritum)							
ich	wollte	konnte	musste	durfte	sollte	mochte	wusste
du	wolltest	konntest	musstest	durftest	solltest	mochtest	wusstest
er, sie, es	wollte	konnte	musste	durfte	sollte	mochte	wusste
wir	wollten	konnten	mussten	durften	sollten	mochten	wussten
ihr	wolltet	konntet	musstet	durftet	solltet	mochtet	wusstet
sie, Sie	wollten	konnten	mussten	durften	sollten	mochten	wussten
Imiesłów czasu przeszłego (Partizip Perfekt)							
	gewollt	gekonnt	gemusst	gedurft	gesollt	gemocht	gewusst

Miejsce czasownika modalnego w zdaniu pobocznym:

<i>Es ist schade, dass du uns nicht anrufen kannst.</i>	Präsens
<i>Es ist schade, dass du uns nicht anrufen konntest.</i>	Präteritum
<i>Es ist schade, dass du uns nicht hast anrufen können.</i>	Perfekt
<i>Es ist schade, dass du uns nicht hattest anrufen können.</i>	Plusquamperfekt
<i>Es ist schade, dass du uns nicht wirst anrufen können.</i>	Futur

Czasownik lassen – Das Verb lassen

Czasownik *lassen* ma wiele znaczeń. Może występować, podobnie jak czasowniki modalne, samodzielnie lub z bezokolicznikiem (bez *zu*) innego czasownika. Wymaga użycia wyłącznie dopełnienia w bierniku, a więc inaczej niż w języku polskim, gdzie np. w znaczeniu „kazać” i „pozwalać” występuje dopełnienie w celowniku.

lassen (ließ, gelassen)	
ich lasse du lässt er, sie, es lässt	wir lassen ihr lasst sie, Sie lassen

Znaczenia czasownika *lassen*:

<i>Lass mich endlich in Ruhe!</i> <i>Sie lässt ihre Kinder nicht gern allein.</i>	zostawiać
<i>Er kann das Rauchen nicht lassen.</i> <i>Lass das!</i>	zostawiać, rzucić
<i>Der Hund ließ alles mit sich geschehen.</i> <i>Lass mich immer deine Freundin bleiben!</i>	pozwalać
<i>Der Vater lässt sein Kind in die Schule gehen.</i> <i>Die Mutter ließ ihre Tochter Einkäufe machen.</i>	kazać
<i>Ich habe einen neuen Anzug machen lassen.</i> <i>Peter lässt sein Auto waschen.</i>	kazać, pozwolić sobie, zlecić zrobienie czegoś
<i>Das Fenster lässt sich nicht öffnen.</i> <i>Das lässt sich nicht beweisen!</i>	dać, pozwolić się
<i>Er hat mir die Luft aus den Reifen gelassen.</i> <i>Spät abends wurde niemand mehr in den Saal gelassen.</i>	wpuszczać, wypuszczać
<i>Lasst uns gehen!</i> (Chodźmy!) <i>Lasst uns feiern!</i> (Świętujmy!)	w trybie rozkazującym wyraża w sposób uprzejmy polecenie lub rozkaz

Czasownik *lassen* występuje często w połączeniu z różnymi przedrostkami. Oto kilka przykładów:

<i>das Öl aus dem Motor</i> <i>Wasser aus der Wanne</i> <i>die Luft aus einem Reifen</i>	<i>ablassen</i>	wypuszczać, wypróżnić
<i>Jungvögel im Nest</i> <i>jmdn. in seiner Stellung</i> <i>jmdn in dem Glauben, dass</i>	<i>belassen</i>	pozostawić na swoim miejscu, przy swoim zdaniu, poprzestać na czymś
<i>das Wasser</i> <i>(kein) Licht</i>	<i>durchlassen</i>	przepuszczać (np. wodę, światło)

<i>einen Gefangenen aus der Haft zahlreiche Arbeiter Schüler nach der Abschlussprüfung</i>	<i>entlassen</i>	wypuszczać, zwalniać
<i>die Leistungen der Schüler der Schmerz, das Fieber der Regen, der Sturm</i>	<i>nachlassen</i>	słabnąć (np. ból, deszcz), opuszczać się (np. w nauce)
<i>die Bemerkungen etw. aus Furcht vor den Folgen</i>	<i>unterlassen</i>	zaniechać
<i>die Heimat, das Zimmer früh eine Party</i>	<i>verlassen</i>	opuszczać
<i>für das/zum Studium zur Teilnahme an etw. ein Tier zur Zucht</i>	<i>zulassen</i>	dopuszczać

Formy czasowe w języku niemieckim i ich użycie – Die Zeitformen im Deutschen und ihr Gebrauch

W języku niemieckim wyróżniamy sześć czasów: czas teraźniejszy (Präsens), trzy czasy przeszłe (Präteritum, Perfekt i Plusquamperfekt) oraz dwa czasy przyszłe (Futur I i Futur II).

<i>Wohin gehst du? Ich gehe nach Hause. Sie ist krank. Zwei mal drei ist sechs. Morgen fliege ich nach Paris. Plötzlich wird der Himmel ganz schwarz. Es blitzt und donnert, dann regnet es in Strömen. Aber nach einer Weile ist das Gewitter vorbei.</i>	1. Das Präsens: Czas teraźniejszy określa: czynność trwającą w danej chwili, stan aktualny lub trwały, przyszłość w połączeniu z okolicznikiem czasu, przeszłość w opowiadaniach w celu ożywienia akcji lub wyekspozowania niektórych momentów przedstawianych wydarzeń (historisches Präsens).
---	---

Patrz: Odmiana czasownika w czasie teraźniejszym.

<i>Es war einmal ein König, der hatte drei Töchter. Er dachte nach. Wie konnte das geschehen?</i>	2. Das Präteritum Czas przeszły Präteritum przedstawia wydarzenia z przeszłości i nie łączy ich z teraźniejszością. Wyraża czynności ukończone i nie ukończone. Używany jest przede wszystkim w opowiadaniu, relacji i opisie.
---	--

Ze względu na sposób tworzenia form w czasie przeszłym Präteritum (i odpowiednio w czasie Perfekt) różni się trzy rodzaje odmiany czasowników: słabą, mocną i nieregularną.

Formy Präteritum czasowników **odmiany słabej** tworzy się przez dodanie do tematu bezokolicznika przyrostka **-t-** oraz końcówek odmiany czasu teraźniejszego, oprócz 3. osoby liczby pojedynczej, która pokrywa się z 1. osobą. Jeżeli temat czasownika kończy się na spółgłoskę **-t-**, **-d-**, **-m-**, lub **-n-**, dodaje się spójkę **-e** przed przyrostkiem **-t-** i **końcówkami osobowymi**.

Wzór odmiany:

	fragen	antworten
ich du er, sie, es	fragte fragtest fragte	antwortete antwortetest antwortete
wir ihr sie, Sie	fragten fragtet fragten	antworteten antwortetet antworteten

Formy Präteritum czasowników **odmiany mocnej** tworzy się od tematu bezokolicznika, przy czym następuje wymiana samogłosek rdzennych. W odmianie dodaje się końcówki osobowe czasu teraźniejszego, z wyjątkiem 1. i 3. osoby liczby pojedynczej, które są identyczne i nie mają żadnych końcówek.

Wzór odmiany:

	fahren	nehmen	anbieten
ich du er, sie, es	fuhr fuhrst fuhr	nahm nahmst nahm	bot an botest an bot an
wir ihr sie, Sie	fuhren fuhrte fuhren	nahmen nahmte nahmen	boten an botet an boten an

Formy Präteritum czasowników **odmiany nieregularnej** tworzy się przez dodanie przyrostka **-t-** oraz końcówek osobowych czasu teraźniejszego, przy czym zmienia się temat bezokolicznika. 1. i 3. osoba liczby pojedynczej są identyczne.

Wzór odmiany:

	kennen	denken	können
ich du er, sie, es	kannte kannstest kannte	dachte dachtest dachte	konnte konntest konnte
wir ihr sie, Sie	kannten kanntet kannten	dachten dachtet dachten	konnten konntet konnten

Czas Präteritum czasowników posiłkowych *sein* (być), *haben* (mieć), *werden* (stawać się):

	sein	haben	werden
ich du er, sie, es	war warst war	hatte hattest hatte	wurde wurddest wurde
wir ihr sie, Sie	waren wart waren	hatten hattet hatten	wurden wurdet wurden

<p><i>Sie hat die Wohnung aufgeräumt.</i></p> <p><i>Bis morgen Abend habe ich diese Arbeit beendet.</i></p>	<p>3. Das Perfekt: Czas przeszły Perfekt służy do wyrażenia czynności przeszłej zakończonej, której skutki sięgają teraźniejszości. Niekiedy używany jest w połączeniu z okolicznikami czasu do wyrażenia tzw. przyszłości dokonanej. Perfekt jest czasem złożonym: składa się z czasownika posiłkowego <i>haben</i> lub <i>sein</i> oraz z imiesłowu czasu przeszłego (Partizip II).</p>
<p><i>Der Lehrer hat die Übung erklärt.</i></p> <p><i>Ich habe mich gewaschen.</i> <i>Wir haben die Übung nicht machen müssen.</i> <i>Es hat geschneit.</i> <i>Ich habe die ganze Nacht nicht geschlafen.</i></p>	<p>Perfekt z czasownikiem <i>haben</i> tworzą: czasowniki przechodnie (transitive Verben), wymagające dopełnienia w bierniku, czasowniki zwrotne, czasowniki modalne, czasowniki nieosobowe, czasowniki nieprzechodnie (intransitive Verben), które wyrażają trwanie czynności lub stan.</p>
<p><i>Einmal sind wir bis zu der Insel geschwommen.</i></p> <p><i>Erst gegen Morgen bin ich eingeschlafen.</i> <i>Sie ist Schauspielerin geworden.</i></p>	<p>Perfekt z czasownikiem <i>sein</i> tworzą: czasowniki nieprzechodnie, tzn. nie wymagające dopełnienia w bierniku, które wyrażają ruch lub kierunek, czasowniki wyrażające zmianę stanu, czasowniki: <i>sein, werden, bleiben</i></p>

Sposoby tworzenia imiesłowu czasu przeszłego patrz: Imiesłowu.

<p><i>Du warst gekommen</i> <i>Ich hatte gespielt.</i> <i>Als er kam, waren seine Freunde schon gegangen.</i> <i>Nachdem ich den Brief geschrieben hatte, brachte ich ihn zur Post.</i></p>	<p>4. Das Plusquamperfekt Czas zaprzyszły Plusquamperfekt służy do wyrażenia czynności w przeszłości, zakończonej. Najczęściej występuje w połączeniu z czasem Präteritum lub Perfekt w zdaniach okolicznikowych czasu, w których obowiązuje zasada następstwa czasów. Plusquamperfekt wyraża zawsze czynność „wcześniejszą”. Plusquamperfekt jest czasem złożonym: składa się z czasownika posiłkowego <i>haben</i> lub <i>sein</i> w czasie Präteritum oraz z imiesłowu czasu przeszłego (Partizip II).</p>
<p><i>Nachts wird es regnen.</i> <i>Ich werde pünktlich da sein.</i> <i>Du wirst das sofort zurückgeben.</i> <i>Er wird schon längst in Paris sein.</i></p>	<p>5. Das Futur I Czas przyszły Futur I wyraża czynności, które mają się odbyć w przyszłości: zapowiedź, prognozę, zamiar, obietnicę, nakaz, przypuszczenie. Futur I jest czasem złożonym: składa się z czasownika posiłkowego <i>werden</i> w czasie teraźniejszym oraz z bezokolicznika czasownika podstawowego (Infinitiv I Aktiv).</p>

Czas przyszły Futur II jest formą archaiczną i praktycznie nie jest stosowany. Dla pełności opisu podano jednak jego formę i użycie.

<p><i>Bis morgen werde ich die Aufgabe erledigt haben.</i> <i>Er wird sicher schon aufgestanden sein.</i></p>	<p>6. Das Futur II Czas przyszły Futur II wyraża fakt lub przekonanie, że określona czynność będzie zakończona w przyszłości. Futur II jest czasem złożonym: składa się z czasownika posiłkowego <i>werden</i> w czasie teraźniejszym oraz z bezokolicznika czasu przeszłego (Infinitiv Perfekt).</p>
---	--

Imiesłowy – Die Partizipien

W języku niemieckim istnieją dwa imiesłowy: imiesłów czasu teraźniejszego (Partizip I) i imiesłów czasu przeszłego (Partizip II).

Imiesłów czasu teraźniejszego (Partizip I) tworzy się przez dodanie do bezokolicznika czasownika końcówki **-d**. Odpowiada mu polski imiesłów przysłówkowy współczesny zakończony na **-ąc**. Użyty przydawkowo odmienia się jak przymiotnik. Wówczas odpowiada mu polski imiesłów przymiotnikowy czynny zakończony na **-ący**, np.

schreibend: Die Studenten sitzen schreibend im Unterrichtsraum. (Studenci siedzą w sali pisząc.)
ein schreibender Student (piszący student), *der schreibende Autor* (piszący autor), *schreibende Mädchen* (piszące dziewczyny)

Imiesłów czasu przeszłego (Partizip II) w języku niemieckim jest jedną z form podstawowych czasownika (patrz: Formy podstawowe czasownika) i jest częścią składową czasów złożonych oraz strony biernej. Imiesłowom czasu przeszłego odpowiadają w języku polskim przymiotnikowe imiesłowy bierne zakończone na **-ny**, **-ty** (w funkcji przydawki) oraz przysłówkowe imiesłowy czynne uprzednie zakończone na **-wszy**, **-wszy** (w funkcji równoważnika zdania).

Imiesłów czasu przeszłego tworzy się za pomocą różnych środków:

<p>większość czasowników słabych, czasowniki modalne i nieregularne tworzą Partizipi II od rdzenia bezokolicznika przez dodanie przedrostka ge- i końcówki -t lub -et</p>	<p><i>brauchen – gebraucht</i> w roli przydawki: <i>das gebrauchte Auto</i> (używany samochód)</p>
<p>czasowniki słabe zakończone na -ieren otrzymują jedynie końcówkę -t</p>	<p><i>studieren – studiert, markieren – markiert</i></p>
<p>czasowniki mocne otrzymują przedrostek ge- i końcówkę -en, przy czym często występuje zmiana samogłoski rdzennej</p>	<p><i>bleiben – geblieben, gehen – gegangen,</i> w roli przydawki: <i>die geschriebene Arbeit</i> (napisana praca)</p>
<p>czasowniki złożone nierozdzielnie otrzymują jedynie końcówkę -t (czasowniki słabe) lub -en (czasowniki mocne)</p>	<p><i>besuchen – besucht,</i> <i>bestehen – bestanden</i></p>
<p>czasowniki złożone rozdzielnie otrzymują przedrostek ge-, który wchodzi między przedrostek czasownika lub człon określający a temat czasownika</p>	<p><i>kennen lernen – kennen gelernt,</i> <i>vorstellen – vorgestellt,</i> <i>teilnehmen – teilgenommen</i></p>

Imiesłowy Partizip I i Partizip II użyte w roli przydawki można rozszerzyć do grupy wyrazowej. Przydawkę taką cechuje charakterystyczny szyk wyrazów: zaimek lub rodzajnik oddzielany jest od rzeczownika wyrazem lub grupą wyrazów określających imiesłów, przy czym imiesłów występuje bezpośrednio przed rzeczownikiem. Zdanie z przydawką rozwiniętą jest skróconym zdaniem przydawkowym (patrz: Zdania przydawkowe), np.

Jeder sollte einen seiner Ausbildung entsprechenden Arbeitsplatz haben. = Jeder sollte einen Arbeitsplatz haben, der seiner Ausbildung entspricht.

Ein zum Abschluss der Beratung unterzeichneter Vertrag betrifft den Handelsaustausch. = Ein Vertrag, der zum Abschluss der Beratung unterzeichnet wurde, betrifft den Handelsaustausch.

Formy podstawowe czasownika – Die Grundformen des Verbs

Poniższa tabela przedstawia trzy formy podstawowe czasownika: bezokolicznik, formę czasu przeszłego Präteritum i imiesłowu czasu przeszłego Partizip II. W tabeli umieszczono wybrane czasowniki trzech odmian: słabej, mocnej i nieregularnej. Wyjątkowo umieszczono w tabeli czasowniki z przedrostkami, tworzą one bowiem formy od czasowników podstawowych, np. dla **aufessen** podstawowych form należy szukać pod **essen** itd.

Odpowiednie formy czasowników odmiany mocnej i nieregularnej, w których – inaczej niż w czasownikach słabych – występuje wymiana samogłosek tematowych, są podawane w niniejszym słowniku przy hasłach czasownikowych.

Do pierwszej formy podstawowej (bezokolicznika/Infinitiv) dodano 2. osobę liczby pojedynczej czasu teraźniejszego, jeżeli w danym czasowniku występuje przegłos lub wymiana samogłoskowa. W trzeciej formie podstawowej (Partizip II) zaznaczono, które czasowniki łączą się z **haben**, a które z **sein**.

Odmiana czasownika	Bezokolicznik (Infinitiv)	Forma czasu przeszłego Präteritum	Imiesłów czasu przeszłego Partizip II
Odmiana słaba	aufräumen besuchen bilden darstellen produzieren suchen vorstellen	räumte auf besuchte bildete stellte dar produzierte suchte stellte vor	hat aufgeräumt hat besucht hat gebildet hat dargestellt hat produziert hat gesucht hat vorgestellt
Odmiana mocna	empfangen/ du empfängst geben/ du gibst gehen laufen/ du läufst rufen sehen/du siehst teilnehmen/ du nimmst teil	empfang gab ging lief rief sah nahm teil	hat empfangen hat gegeben ist gegangen ist gelaufen hat gerufen hat gesehen hat teilgenommen
Odmiana nieregularna	bringen dürfen/ du darfst kennen können/ du kannst mögen/ du magst rennen wollen/ du willst	brachte durfte kannte konnte mochte rannte wollte	hat gebracht hat gedurft hat gekannt hat gekonnt hat gemocht ist gerannt hat gewollt

Bezokolicznik z zu i bez zu – Der Infinitiv mit zu und ohne zu

Bezokolicznik występuje głównie w połączeniu z innymi czasownikami. Może występować z partykulą **zu** lub bez niej.

Bezokolicznik bez zu występuje: – po czasownikach modalnych <i>Ich kann nicht so lange lernen.</i> <i>Du darfst nicht rauchen.</i>	Bezokolicznik z zu występuje: – po czasownikach samodzielnych <i>Wir brauchen heute nicht zu arbeiten.</i> <i>Er beginnt mich zu verstehen.</i> <i>Ich habe heute viel zu tun.</i> <i>Du scheinst nicht ganz wach zu sein.</i> <i>Er hat mir vorgeschlagen, mit ihm ins Kino zu gehen.</i>
– po czasownikach <i>helfen, lassen, lernen, lehren</i> <i>Sie half ihm den Koffer packen.</i> <i>Er lernt die neue Maschine bedienen.</i>	– po wyrażeniach rzeczownikowych <i>Ich habe die Absicht, ins Ausland zu fahren.</i> <i>Ich habe nicht die Absicht zu gehen.</i> <i>Er hatte den Wunsch, früher abzureisen.</i>
– po czasownikach <i>hören, sehen, fühlen, spüren</i> <i>Ich spüre den Schmerz wiederkommen.</i> <i>Sie hört ihre Nachbarn singen.</i>	– po wyrażeniach przymiotnikowych <i>Es ist nicht angenehm, in jedem Unterricht gefragt zu werden.</i> <i>Es ist nicht möglich, alles zu lernen.</i>
– o czasownikach <i>gehen, kommen, bleiben</i> <i>Der Kranke blieb im Bett liegen.</i> <i>Wir gehen heute tanzen.</i>	
– niekiedy po czasowniku <i>haben</i> <i>Du hast gut lachen.</i> <i>Ich habe viele Bücher im Regal stehen.</i>	
<p>Zdania bezokolicznikowe z zu są często równoważnikami zdań z dass, jeśli</p> <ul style="list-style-type: none"> – podmioty zdań głównych i pobocznych są jednakowe: <i>Ich hoffe, dass ich alles schaffe.</i> = <i>Ich hoffe, alles zu schaffen.</i> – dopełnienia osobowe w zdaniach głównych zgadzają się z podmiotami zdań pobocznych: <i>Er bat mich, dass ich ihm bei seiner Hausaufgabe helfe.</i> = <i>Er bat mich, ihm bei seiner Hausaufgabe zu helfen.</i> – podmiotami zdań głównych i pobocznych są zaimki nieokreślone: <i>Es ist nicht möglich, dass man alles lernen kann.</i> = <i>Es ist nicht möglich, alles lernen zu können.</i> 	

Strona bierna – Das Passiv

Strona bierna przedstawia wydarzenia z perspektywy osoby lub rzeczy, w związku z którą dana czynność została wykonana. Sprawca czynności często nie jest przy tym wymieniany:

Er schließt um 22 Uhr die Tür ab. (On zamyka drzwi o godz. 22.)

Die Tür wird um 22 Uhr abgeschlossen. (Drzwi są zamykane o godz. 22.)

W odniesieniu do budowy i znaczenia rozróżnia się dwie formy strony biernej: stronę bierną wyrażającą proces lub działanie (werden-Passiv/Vorgangspassiv) i stronę bierną wyrażającą stan (sein-Passiv/Zustandspassiv).

Stronę bierną procesu tworzy się od odmiennej formy czasownika posiłkowego **werden** i imiesłowu Partizip II danego czasownika. Stronę bierną stanu tworzy się od odmiennej formy czasownika posiłkowego **sein** i imiesłowu Partizip II danego czasownika. Sein-Passiv wyraża z reguły pewien stan, który jest wynikiem wcześniej wykonanej czynności, np.

Das Auto ist repariert worden. (Samochód został naprawiony.)

Das Auto ist repariert. (Samochód jest naprawiony.)

Sprawca czynności określany jest w stronie biernej za pomocą grupy przyimkowej. Przyimek **von** (przez) stosowany jest przy określaniu sprawcy lub wykonawcy czynności, którym może być osoba, instytucja lub rzecz/przedmiot. Przyimek **durch** (przez) stosowany jest do wyrażenia środków powodujących zdarzenie.

Das Buch wurde von mir gelesen.

Er wurde von einem Lastwagen angefahren.

Die Stadt ist durch das Erdbeben zerstört worden.

Czasy (Tempora)	Strona bierna procesu (Vorgangspassiv)	Strona bierna stanu (Zustandspassiv)
Präsens	er, sie, es wird gefragt	er, sie, es ist gefragt
Präteritum	er, sie, es wurde gefragt	er, sie, es war gefragt
Perfekt	er, sie, es ist gefragt worden	er, sie, es ist gefragt gewesen
Plusquamperfekt	er, sie, es war gefragt worden	er, sie, es war gefragt gewesen
Futur I	er, sie, es wird gefragt werden	er, sie, es wird gefragt sein
Futur II	er, sie, es wird gefragt worden sein	er, sie, es wird gefragt gewesen sein

Strona bierna z czasownikami modalnymi

Czasowniki modalne nie mają form strony biernej. Towarzyszą jedynie czasownikom podstawowym, które występują w formie bezokoliczników strony biernej, czyli czasownika posiłkowego *werden* i imiesłowu Partizip II: *gefragt werden, geschrieben werden* itd.

Ich muss ihn fragen. Er muss von mir gefragt werden.

Ich musste ihn fragen. Er musste von mir gefragt werden.

Ich habe ihn gefragt werden müssen. Er hat von mir gefragt werden müssen.

Ich werde ihn fragen müssen. Er wird von mir gefragt werden müssen.

Tryb rozkazujący – Der Imperativ

Tryb rozkazujący wyraża rozkaz, wezwanie, prośbę, polecenie, życzenie itp. skierowane do drugiej osoby lub osób. Tryb rozkazujący występuje w 2. osobie liczby pojedynczej i mnogiej oraz w formie „grzecznościowej”. W 2. osobie liczby pojedynczej i mnogiej trybu rozkazującego odrzuca się zaimek osobowy *du* i *ihr*, natomiast formę „grzecznościową” tworzy się z zaimkiem osobowym *Sie*, który jest stawiany za czasownikiem.

2 osoba l. poj. Do tematu czasownika w czasie teraźniejszym dodaje się końcówkę -e.	2 osoba l. mn. Forma trybu rozkazującego w liczbie mnogiej odpowiada formie drugiej osoby liczby mnogiej.	Forma grzecznościowa jest taka sama jak 3. osobie l. mn. w czasie teraźniejszym, przy czym zaimek osobowy występuje za czasownikiem.
<i>komm(e)!</i> <i>frag(e)!</i> <i>wasch(e) dich!</i> <i>beeil(e) dich!</i> <i>ruf(e) an!</i> <i>rechne!</i> <i>achte!</i> <i>öffne!</i>	<i>ihr kommt – kommt!</i> <i>ihr fragt – fragt!</i> <i>ihr wascht euch – wascht euch!</i> <i>ihr beeilt euch – beeilt euch!</i> <i>ihr ruft an – ruft an!</i> <i>ihr rechnet – rechnet!</i> <i>ihr achtet – achtet!</i> <i>ihr öffnet – öffnet!</i>	<i>Kommen Sie!</i> <i>Fragen Sie!</i> <i>Waschen Sie sich!</i> <i>Beeilen Sie sich!</i> <i>Rufen Sie an!</i> <i>Rechnen Sie!</i> <i>Achten Sie!</i> <i>Öffnen Sie!</i>
Czasowniki nieregularne, które otrzymują wymianę samogłoskową e/i w 2. i 3. osobie l. poj. czasu teraźniejszego, tworzą tryb rozkazujący w liczbie pojedynczej zawsze bez końcówki -e.		
<i>sprich!</i> <i>lies!</i> <i>wirf!</i> <i>hilf!</i> <i>nimm!</i> <i>gib!</i>	<i>ihr sprecht – sprecht!</i> <i>ihr lest – lest!</i> <i>ihr werft – werft!</i> <i>ihr helft – helft!</i> <i>ihr nehmt – nehmt!</i> <i>ihr gebt – gebt!</i>	<i>Sprechen Sie!</i> <i>Lesen Sie!</i> <i>Werfen Sie!</i> <i>Helfen Sie!</i> <i>Nehmen Sie!</i> <i>Geben Sie!</i>
Czasowniki posiłkowe <i>haben</i> , <i>werden</i> i <i>sein</i> tworzą tryb rozkazujący odrębnie:		
<i>Hab keine Angst!</i> <i>Werde meine Frau!</i> <i>Sei still!</i>	<i>Habt keine Angst!</i> <i>Werdet meine Freunde!</i> <i>Seid still!</i>	<i>Haben Sie keine Angst!</i> <i>Werden Sie meine Frau!</i> <i>Seien Sie still!</i>

Przy wezwaniach, prośbach, rozkazach w odniesieniu do większej grupy ludzi lub ogółu ludzi funkcję trybu rozkazującego może spełniać również bezokolicznik, imiesłów czasu przeszłego oraz *werden-Passiv*, np.

Bitte einsteigen und die Türen schließen!

Nicht aussteigen!

Rauchen verboten!

Jetzt wird geschlafen!

Tryb przypuszczający – Der Konjunktiv

Tryb przypuszczający stosuje się w sytuacjach, kiedy osoba mówiąca sama niczego nie twierdzi, tylko stara się przedstawić czynności, zdarzenia i stany pomyślane, możliwe lub nierealne. Stosuje się go dla wyrażenia życzeń, wskazówek, do przedstawiania czegoś, co w rzeczywistości nie istnieje i do przytaczania cudzych wypowiedzi (patrz: Mowa zależna).

Ze względu na budowę i zastosowanie rozróżnia się dwie formy trybu przypuszczającego: **Konjunktiv I** i **Konjunktiv II**.

Konjunktiv I tworzy się przez dodanie do tematu bezokolicznika morfemu *-e* oraz odpowiednich końcówek osobowych (patrz: Odmiana czasownika w czasie teraźniejszym), przy czym 1. i 3. osoba liczby pojedynczej nie ma końcówki osobowej:

gehen – du gehst – du gehest

fragen – du fragst – du fragest

kommen – er kommt – er komme

Konjunktiv II tworzy się przez wstawienie między temat czasownika w czasie Präteritum a końcówkę osobową morfemu -e. 1. i 3. osoba liczby pojedynczej nie ma końcówki osobowej:

gehen – du gingst – du gingest
fragen – du fragtest – du fragtest

W przypadku czasowników mocnych temat lub samogłoska tematowa może ulegać wymianie lub przegłosowi:

kommen – er kam – er käme
sein – er war – er wäre
werfen – ich warf – ich würfe

Niektóre z czasowników mocnych mają dwie formy trybu przypuszczającego II:

helfen – ich half – ich helfe/ich helfe
stehen – er stand – er stünde/er stände

W tabeli podano najważniejsze czasowniki, które w trybie przypuszczającym II zmieniają samogłoskę rdzenną lub mają formę podwójną:

Bezokolicznik (Infinitiv)	Czas przeszły Präteritum	
	Tryb oznajmujący (Indikativ)	Tryb przypuszczający (Konjunktiv II)
befehlen (rozkazywać)	er befahl	er beföhle/befähle
beginnen (zaczynać)	er begann	er begänne/begönne
empfehlen (polecać)	er empfahl	er empföhle/empfähle
gelten (obowiązywać)	er galt	er gälte/gölte
gewinnen (wygrywać)	er gewann	er gewänne/gewönne
helfen (pomagać)	er half	er helfe/hälfe
schwimmen (pływać)	er schwamm	er schwämme/schwämme
schwören (przysięgać)	er schwor	er schwüre/schwöre
spinnen (prząść)	er spann	er spönnne/spännne
stehen (stać)	er stand	er stünde/stände
sterben (umierać)	er starb	er stürbe
verderben (psuć)	er verderb	er verdürbe
werfen (rzucić)	er warf	er würfe

Tryb przypuszczający Konjunktiv I i II występuje w różnych formach czasowych:

Odmiana regularna czasownika		Odmiana nieregularna czasownika	
Konjunktiv I	Konjunktiv II	Konjunktiv I	Konjunktiv II
Präsens			
ich frage du fragest er, sie, es frage wir fragen ihr fraget sie, Sie fragen		ich komme du kommest er, sie, es komme wir kommen ihr kommet sie kommen	
Präteritum			
	ich fragte du fragtest er, sie, es fragte wir fragten ihr fragtet sie, Sie fragten		ich käme du kämest er, sie, es käme wir kämen ihr kämet sie, Sie kämen

Odmiana regularna czasownika		Odmiana nieregularna czasownika	
Konjunktiv I	Konjunktiv II	Konjunktiv I	Konjunktiv II
Perfekt			
ich habe gefragt du habest gefragt er, sie, es habe gefragt wir haben gefragt ihr habet gefragt sie, Sie haben gefragt		ich sei gekommen du sei(e)st gekommen er, sie, es sei gekommen wir seien gekommen ihr seiet gekommen sie seien gekommen	
Plusquamperfekt			
	ich hätte gefragt du hättest gefragt er, sie, es hätte gefragt wir hätten gefragt ihr hättet gefragt sie, Sie hätten gefragt		ich wäre gekommen du wärest gekommen er, sie, es wäre gekommen wir wären gekommen ihr wäret gekommen sie, Sie wären gekommen
Futur I			
ich werde fragen du werdest fragen er, sie, es werde fragen wir werden fragen ihr werdet fragen sie, Sie werden fragen	ich würde fragen du würdest fragen er, sie, es würde fragen wir würden fragen ihr würdet fragen sie, Sie würden fragen	ich werde kommen du werdest kommen er, sie, es werde kommen wir werden kommen ihr werdet kommen sie, Sie werden kommen	ich würde kommen du würdest kommen er, sie, es würde kommen wir würden kommen ihr würdet kommen sie, Sie würden kommen
Futur II			
ich werde gefragt haben du werdest gefragt haben er, sie, es werde gefragt haben wir werden gefragt haben ihr werdet gefragt haben sie, Sie werden gefragt haben	ich würde gefragt haben du würdest gefragt haben er, sie, es würde gefragt haben wir würden gefragt haben ihr würdet gefragt haben sie, Sie würden gefragt haben	ich werde gekommen sein du werdest gekommen sein er, sie, es werde gekommen sein wir werden gekommen sein ihr werdet gekommen sein sie, Sie werden gekommen sein	ich würde gekommen sein du würdest gekommen sein er, sie, es würde gekommen sein wir würden gekommen sein ihr würdet gekommen sein sie, Sie würden gekommen sein

Stosowanie trybu przypuszczającego:

Konjunktiv I stosowany jest do wyrażania życzenia i polecenia, w tej funkcji najczęściej jednak tylko w skostniałych zwrotach i powiedzeniach.	<i>Er lebe hoch! Gott sei Dank! Möge es so bleiben!</i>
Polecenia w receptach, ulotkach informacyjnych i instrukcjach mogą być wyrażane za pomocą trybu przypuszczającego, obecnie jednak częściej za pomocą bezokolicznika lub trybu rozkazującego.	<i>Man schraube die Teile zusammen. = Die Teile zusammenschrauben. Man serviere den Tee mit frischer ungeschlagener Sahne. = Servieren Sie Ihren Tee mit frischer ungeschlagener Sahne.</i>
Konjunktiv I stosowany jest w formach grzecznościowych czasownika sein do wyrażania poleceń.	<i>Seien Sie so gut und machen Sie das Fenster zu! Sei bitte so freundlich und ruf mich morgen an!</i>

Konjunktiv II stosuje się, jeżeli mówiący chce wyrazić własne wyobrażenia lub stwierdzić, że jakiś stan/zdarzenie jest nierzeczywiste/nierrealne.	<i>Heute wäre ich fast zu spät gekommen. Ich hätte fast vergessen, dich anzurufen.</i>
Konjunktiv II występuje przede wszystkim w zdaniach warunkowych nierealnych (irreale Bedingungssätze), wyrażających, że coś może się zdarzyć pod jednym określonym warunkiem, a ponieważ warunek ten nie został spełniony, do zdarzenia nie doszło.	<i>Wenn ich viel Geld gehabt hätte, hätte ich mir ein Einfamilienhaus gekauft. lub: Wenn ich viel Geld hätte, würde ich mir ein Einfamilienhaus kaufen.</i>
Konjunktiv II (rzadziej Konjunktiv I) występuje w nierealnych zdaniach porównawczych (irreale Vergleichssätze).	<i>Sie tat, als hätte sie nichts gemerkt. Du siehst so aus, als ob du krank wärest.</i>
Konjunktiv II stosowany jest również w uprzejmych pytaniach, prośbie lub ostrożnych stwierdzeniach, kiedy osoba mówiąca nie chciałaby być zbyt bezpośrednia w swojej wypowiedzi.	<i>Hätten Sie einen Moment Zeit für mich? Möchtest du mitkommen? Ich würde sagen, dass ...</i>

Zastosowanie Konjunktiv I i Konjunktiv II w mowie zależnej patrz: Mowa zależna.

Tryb warunkowy – Der Konditional

Tryb warunkowy jest opisową formą trybu przypuszczającego Konjunktiv II. Składa się z czasownika **würde** (Konjunktiv II od *werden*) i bezokolicznika czasownika właściwego:

Konditional I: ich würde kommen, du würdest schreiben

Konditional II: ich würde gekommen sein, du würdest geschrieben haben

Forma opisowa Konditional II jest rzadko stosowana. Forma opisowa Konditional I jest obecnie stosowana powszechnie zamiast trybu przypuszczającego Konjunktiv I i II w zdaniach, które wyrażają coś nierzeczywistego i przyszłego, np.

Wenn ich genug Geld hätte, würde ich mir ein Einfamilienhaus kaufen.

Was würdest du an meiner Stelle tun?

Formę opisową z **würde** stosuje się zamiast trybu przypuszczającego Konjunktiv II czasowników regularnych, których formy pokrywają się z formami trybu oznajmującego (Indikativ), np.

Ich würde ihm nicht glauben (zamiast: Ich glaubte ihm nicht).

Jeżeli w zdaniu głównym i pobocznym występują formy opisowe, jedną z nich można zastąpić czasownikiem modalnym lub formą Konjunktiv II, ponieważ z kontekstu można odczytać, o jaki tryb chodzi, np.

Wenn er mich fragen würde, würde ich sofort ja sagen.

Wenn er mich fragen sollte, würde ich sofort ja sagen.

Wenn er mich fragte, würde ich sofort ja sagen.

Mowa zależna – Die indirekte Rede

W mowie zależnej – w odróżnieniu od mowy niezależnej (mowy wprost; direkte Rede) – cudza wypowiedź nie jest przytaczana dosłownie, lecz wyrażana z punktu widzenia osoby mówiącej: *Er sagte, er habe viel Geld.*

Mowa zależna wprowadzana jest za pomocą czasowników wyrażających mówienie, myślenie itp. (*sagen, äußern, aussagen, behaupten, erklären, versichern, denken, glauben, meinen* itp.) lub odpowiednich rzeczowników (*Aussage, Äußerung, Behauptung, Erklärung, Versicherung, Glaube, Meinung* itp.):
Sie fragte, wer das gewesen sei. Ihre Frage, wer das gewesen sei, blieb unbeantwortet.

Mowa zależna może wystąpić również samodzielnie, jeżeli jest częścią dłuższej wypowiedzi, np.
*Die Zeitung meldete, gestern sei in unsere Stadt ein bekannter Schriftsteller gekommen.
 Der Bürgermeister habe ihn zu einem Festessen eingeladen.
 Heute nehme er an einer Pressekonferenz teil und morgen werde er abreisen.*

Podstawową cechą mowy zależnej jest tryb przypuszczający.

Konjunktiv I w mowie zależnej występuje szczególnie w języku pisanim. Forma czasowa czasownika w mowie zależnej nie musi być związana z formą czasową zdania wprowadzającego (głównego), np.
Sie sagt/sagte, die Bluse sei zu teuer.

Mowa zależna wyrażona jest w tym samym czasie, co odpowiadająca jej mowa niezależna:

Direkte Rede: „Kann ich dich morgen besuchen?“	
Er fragt, Er fragte, Er hat gefragt, Er hatte gefragt, Er wird fragen,	ob er dich morgen besuchen könne.
Direkte Rede: „Ich bin nicht nach Berlin gefahren.“ lub „Ich fuhr nicht nach Berlin.“	
Sie behauptet, Sie behauptete, Sie hat behauptet, Sie hatte behauptet, Sie wird behaupten,	dass sie nicht nach Berlin gefahren sei. lub sie sei nicht nach Berlin gefahren.
Direkte Rede: „Ich werde zurücktreten.“	
Er verspricht, Er versprach, Er hat versprochen, Er hatte versprochen, Er wird versprechen,	dass er zurücktreten werde.

Konjunktiv II stosuje się w mowie zależnej, jeżeli formy czasownika w trybie przypuszczającym Konjunktiv I i trybie oznajmującym są identyczne:

<i>Der Minister äußerte sich positiv über den Verlauf der Konferenz. Die Gespräche haben in einer guten Atmosphäre stattgefunden und die Verhandlungen haben gute Fortschritte gemacht.</i>	<i>Der Minister sagte, die Gespräche hätten in einer guten Atmosphäre stattgefunden und die Verhandlungen hätten gute Fortschritte gemacht.</i>
---	---

Konditional I stosuje się w mowie zależnej, gdy w wypowiedzi wyrażone jest przyszłe zdarzenie lub zdarzenie/czynność nierealna, np.

*Sie sagt, sie **würde** wieder arbeiten, wenn sie eine Stelle fände.*

Forma opisowa z **würde** jest używana również wówczas, jeśli formy trybu przypuszczającego w czasie przyszłym Konjunktiv I Futur nie są jednoznaczne, np.

*Sie sagen, sie **würden** (zamiast: werden) uns morgen besuchen.*

W mowie zależnej można użyć również **trybu oznajmującego** (Indikativ): *Sie konnte nicht sagen, wie lange die Konferenz dauern wird*. W zdaniach bez spójnika *dass* należy jednak używać trybu przypuszczającego, ponieważ jest on wówczas jedyną wskazówką, że zastosowano w wypowiedzi mowę zależną: *Sie hat gesagt, die Konferenz würde/werde (nie: wird) lange dauern*.

Rekcja czasownika – Die Rektion des Verbs

Czasowniki w języku niemieckim wymagają albo dopełnienia w odpowiednim przypadku albo łączą się z dopełnieniem za pomocą przyimka.

W poniższej tabeli przedstawiono przykładowe czasowniki niemieckie, które rządzą innym przypadkiem niż ich odpowiedniki w języku polskim.

czasowniki wymagające mianownika (Nominativ)	czasowniki wymagające dopełniacza (Genitiv)	czasowniki wymagające celownika (Dativ)	czasowniki wymagające biernika (Akkusativ)
sein, werden, bleiben, genannt werden	gedenken, bedürfen, sich bedienen, sich erfreuen, sich enthalten, sich entsinnen, sich schämen,	ausweichen, ähneln, begegnen, beitreten, zustimmen, beiwohnen, folgen, sich nähern, zuhören, gehören, angehören	anrufen, beneiden, stören, unterbrechen, lassen

Oto kilka ważniejszych i najczęściej używanych czasowników, które łączą się z dopełnieniem za pomocą określonego przyimka:

Przyimki (Präpositionen)	z biernikiem (mit Akkusativ) lub z celownikiem (mit Dativ)
an	Akkusativ: denken an, glauben an, liefern an Dativ: arbeiten an, erkennen an, teilnehmen an
auf	Akkusativ: achten auf, sich freuen auf, rechnen auf Dativ: basieren auf, bestehen auf, beruhen auf
aus	Dativ: bestehen aus, sich ergeben aus, stammen aus
bei	Dativ: anrufen bei, helfen bei, vorbeikommen bei
für	Akkusativ: danken für, halten für, kämpfen für
in	Akkusativ: einladen in, eintreten in, sich verlieben in Dativ: ankommen in, bestehen in, sich irren in
mit	Dativ: anfangen/beginnen mit, rechnen mit, telefonieren mit
nach	Dativ: fragen nach, rufen nach, sich sehnen nach
über	Akkusativ: sich ärgern über, berichten über, lachen über
um	Akkusativ: sich bemühen um, bitten um, es handelt sich um
unter	Dativ: leiden unter, verstehen unter
von	Dativ: sich erholen von, träumen von, zeugen von
vor	Dativ: sich fürchten vor, sich schützen vor, warnen vor
zu	Dativ: einladen zu, gehören zu, übergehen zu

10. Partykuły – Die Partikeln

Partykuły to wyrazy nieodmienne i nie podlegające stopniowaniu, które pełnią funkcje bliższego określenia lub wzmacniają znaczenia innych wyrazów w zdaniu. W języku mówionym wyrażają przede wszystkim różne stany emocjonalne mówiącego, np. zainteresowanie, współczucie, zaangażowanie, zaskoczenie, wątpliwość itp. Pod względem znaczenia partykuły można podzielić na następujące grupy:

partykuły wzmacniające i stopniujące	sehr (bardzo), ganz (zupełnie, całkiem), sogar (nawet), überhaupt (w ogóle), noch (jeszcze), viel (dużo), so (tak), weit (dalece), immer ... (coraz ...), höchst (nadzwyczaj), durchaus (całkiem, na wskroś), zu (zbyt)	<i>Dieses Kleid ist zu teuer. Du sprichst ganz gut Deutsch. Sie lernt sehr systematisch.</i>
partykuły oznaczające wyróżnienie	ausgerechnet (akurat), eben/gerade (właśnie), besonders (szczególnie), erst (dopiero), ja (przecież), selbst (nawet), nur (tylko)	<i>Sie hat besonders schön getanzt. Ich kann das erst morgen machen.</i>
partykuły wyrażające ograniczenie	beinahe (nieomal, prawie), fast (prawie), ziemlich (dosyć), etwa/zirka (mniej więcej, około)	<i>Sie verdient ziemlich viel. Beinahe wäre ich in der Prüfung durchgefallen.</i>
partykuły tonujące	aber (ależ), mal (no, że lub dopełniające rytm zdania), denn (w zdaniach pytających: dlategoż), ja (wyraża zdumienie, oburzenie: ależ), doch (przecież, no, że), halt (po prostu, już), nur (tylko), nun (już), etwas (trochę)	<i>Fragen Sie mal den Chef! Warum lachst du denn? Bist du aber groß geworden! Er ist nun mal so. Könnten Sie das etwas näher erklären? Komm doch endlich!</i>
partykuły rozstrzygające	ja (tak), nein (nie), doch (ależ tak) Partykuły ja, nein, doch są odpowiedziami na pytania o rozstrzygnięcie i zastępują zdania.	<i>Ist er schon weg? – Ja. (=er ist schon weg.) Hast du ihn gesehen? – Nein. (=ich habe ihn nicht gesehen.) Haben Sie das nicht gewusst? – Doch. (=ich habe es gewusst.)</i>

Niektóre wyrazy są partykułami tylko w pewnych rodzajach zdań i w określonej pozycji w zdaniu. W innych zastosowaniach mają odmienne znaczenie i należą do innych części mowy, np.

aber: (jako partykuła tonująca): *Sie ist aber schön geworden!* (jako spójnik): *Das Buch ist wirklich interessant, aber ich habe keine Zeit, um es zu lesen.*

eben: (jako partykuła tonująca): *Er ist eben nicht sehr intelligent.* (jako przysłówek czasu): *Er ist eben noch hier gewesen.*

11. Nauka o zdaniu – Die Syntax

W zależności od tego, jakie intencje wyraża osoba mówiąca, rozróżnia się trzy rodzaje zdań:

zдания oznajmujące (Aussagesätze): *Wir haben täglich zwei Vorlesungen.*

zдания pytające (Fragesätze): *Für wen ist dieser Brief? Kann ich auch mit?*

zдания rozkazujące (Aufforderungssätze): *Fahr doch mit! Vor Gebrauch schütteln!*

W budowie zdania niemieckiego kolejność poszczególnych jego części nie jest dowolna. Szczególnie pozycja czasownika, a dokładniej jego formy osobowej, jest w określonym zdaniu stała. Może on występować w trzech pozycjach:

- w pozycji pierwszej (w zdaniach głównych pytających i rozkazujących):
Willst du auch einen Kaffee? Mach ihn nicht zu stark! Seid möglichst pünktlich!
- w pozycji drugiej (w zdaniach głównych oznajmujących i pytających):
Ich habe den ganzen Tag gearbeitet. Womit fahrt ihr denn?
- w pozycji ostatniej (w zdaniach pobocznych):
Er kann uns nicht besuchen, weil er keine Zeit hat.

Szyk wyrazów w zdaniu pojedynczym i złożonym współrzędnie – Die Wortfolge im einfachen Satz und in der Satzverbindung

Większość części zdania pojedynczego i złożonego współrzędnie może występować w różnych pozycjach zdania, dzięki czemu można na przykład akcentować te części zdania, które zawierają ważniejsze informacje, wysuwając je z reguły na początek zdania.

Morgen bringe ich das Auto in die Werkstatt.
Ich bringe morgen das Auto in die Werkstatt.
Ich bringe das Auto morgen in die Werkstatt.

Ich habe meinem Bruder das Auto geliehen.
Ich habe das Auto meinem Bruder geliehen.
Meinem Bruder habe ich das Auto geliehen.

W zdaniu niemieckim oznajmującym przed orzeczeniem może stać tylko jedna część zdania:
Morgen fahren wir nach Berlin. Nie: **Morgen wir fahren nach Berlin.*

W zdaniu wieloznacznym, w którym podmiot i dopełnienie w bierniku mają tę samą formę, podmiot – zgodnie z regułą – występuje zawsze przed dopełnieniem w bierniku:

Endlich fanden die Eltern die Kinder. (W końcu znaleźli rodzice dzieci.)
Endlich fanden die Kinder die Eltern. (W końcu znalazły dzieci rodziców.)

Orzeczenie złożone, składające się z formy osobowej czasownika oraz bezokolicznika/imiesłowa II/przedrostka rozdzielnego występuje w zdaniu rozdzielnie. Również w tym przypadku forma osobowa czasownika – zależnie od rodzaju zdania – może zajmować pierwszą lub drugą pozycję w zdaniu, natomiast drugi człon orzeczenia stoi zawsze na końcu zdania, tworząc tzw. ramę zdaniową:

Ist er heute wieder nicht zur Arbeit erschienen?
Ich möchte morgen ins Kino gehen.
Mach bitte das Fenster zu!

Zdania współrzędne można łączyć za pomocą spójników współrzędnych (koordinierende Konjunktionen). Spójnik nie ma wpływu na miejsce czasownika i kolejność części zdania. Spójniki współrzędne mogą łączyć również części zdania.

<p>Spójniki współrzędne, które łączą zdania równorzędne: zdania główne lub zdania poboczne.</p>	<p>und (i, a), aber (ale), denn (bo, ponieważ), oder (albo), sondern (lecz), entweder ... oder (albo – albo), wie (jak)</p>	<p><i>Ich habe es ihr mehrmals wiederholt, aber sie wollte nicht hören.</i> Entweder ist er verreist oder er ist krank. <i>Wir hoffen, dass es dir besser geht und (dass) du uns bald besuchen kannst.</i></p>
---	---	--

Spójniki współrzędne, które łączą części zdania: grupy wyrazowe, wyrazy, części wyrazów, elementy porównywane przy formach porównawczych przymiotnika.	sowohl – als auch (zarówno – jak), und (i), aber (ale), oder (lub), als (niż), wie (jak)	<i>sowohl in Polen als auch in Deutschland, an- oder abstellen, rechts oder links, West- und Osteuropa, arm, aber glücklich Kartoffeln sind gesünder als Nudeln.</i>
--	--	--

Szyk wyrazów w zdaniu pobocznym – Die Wortfolge im Nebensatz

Cechą charakterystyczną zdań pobocznych jest szyk wyrazów. Bezpośrednio po spójniku lub zaimku (np. względnym czy pytającym), wprowadzającym zdanie poboczne, występuje podmiot, a orzeczenie znajduje się na końcu zdania. Jeżeli orzeczenie składa się z dwu lub trzech członów, na końcu występuje jego odmienna część:

Ich lerne Deutsch, weil ich in Berlin studieren will.

W czasach złożonych (Perfekt, Plusquamperfekt, Futur I) czasowników modalnych forma osobowa czasownika posiłkowego występuje w zdaniu pobocznym przed imiesłowem II:

Es ist schade, dass du uns nicht hast/hattest/wirst besuchen können.

Czasowniki z przedrostkiem rozdzielnym w zdaniu pobocznym nie rozdzielają się i w formie odmienionej stoją na końcu zdania:

Weißt du, ob der Unterricht diese Woche wegen Kälte ausfällt?

Rodzaje zdań pobocznych – Nebensatzarten

Zdania poboczne (Nebensätze) nie występują samodzielnie, lecz są podporządkowane zdaniu głównemu (Hauptsatz). Reprezentują zawsze jakąś część zdania głównego (dopełnienie, okolicznik, podmiot lub przydawkę). Zdanie poboczne może występować przed zdaniem głównym, pomiędzy jego członami lub po nim. Zdania poboczne są najczęściej wprowadzane za pomocą spójnika lub zaimka pytajno-względnego, który łączy je ze zdaniem głównym, a orzeczenie stoi na końcu. Poza tym zdania poboczne mogą mieć konstrukcję bezokolicznikową lub imiesłowową.

Zdania poboczne spójnikowe:		
Zdania dopełnieniowe, podmiotowe i zdania pytające zależne (Objektsätze, Subjektsätze und indirekte Fragesätze)	dass (że) – przy treści oznajmującej ob (czy), wann (kiedy), warum (dlaczego), wohin (dokąd), wo (gdzie) itp. – w zdaniach pytających zależnych	<i>Ich weiß, dass du das kannst. Darf ich fragen, mit wem du das letzte Wochenende verbracht hast? Er fragt mich, ob ich heute abend Zeit habe. Ob wir bis morgen fertig werden, ist nicht sicher.</i>
Zdania okolicznikowe (Adverbialsätze):		
Zdania okolicznikowe czasu (Temporalsätze)	als (gdy), während (podczas), wenn (kiedy, gdy), wie (jak), sobald (gdy tylko, skoro), solange (dopóki), nachdem (gdy/skoro), seit(dem) (od tego czasu, odtąd), ehe/bevor (zanim), bis (aż)	<i>Als wir uns das letzte Mal trafen, sprachen wir über die Ferien. Bevor er in unserer Firma anfing, war er im Ausland. Sag mir gleich Bescheid, wenn du da bist.</i>

<p>Zdania okolicznikowe przyczyny (Kausalsätze) Zdania okolicznikowe warunku (Bedingungssätze) Zdania okolicznikowe przyzwolenia (Konzessivsätze)</p> <p>Zdania okolicznikowe skutku (Konsekutivsätze)</p> <p>Zdania okolicznikowe celu (Finalsätze) Zdania okolicznikowe sposobu (Modalsätze)</p>	<p>weil/da (ponieważ)</p> <p>wenn (jeżeli), falls (jeśli, gdyby, jeżeli) obwohl/obschon/obgleich/ wenn auch (chociaż), trotzdem (mimo to, mimo że)</p> <p>(so) dass (tak że), als dass (niż żeby), ohne dass (w zdaniu negującym: i nie ...)</p> <p>damit (żeby, aby), dass (żeby)</p> <p>indem (przez to, że, w ten sposób, że lub tłumaczone na język polski za pomocą form imiesłowu), ohne dass (tłumaczone za pomocą form imiesłowu), (an)statt dass (tłumaczone za pomocą równoważników bezokolicznikowych), wie (jak), als (niż), als/als ob/als wenn (jakby), je... desto/je ... umso (im ... tym), soviel/soweit (o ile)</p>	<p>Da heute Samstag ist, müssen wir nicht arbeiten. Wenn Eva Geld hat, macht sie eine große Party. <i>Sie ist krank, trotzdem geht sie zur Arbeit.</i></p> <p><i>Er stellt das Radio immer so laut, dass sich die Nachbarn beschweren.</i> <i>Wir nehmen ein Taxi, damit wir pünktlich sind.</i> Anstatt dass du fernsiehst, solltest du dein Zimmer aufräumen. <i>Es ging besser, als wir alle gedacht hatten.</i> <i>Er ging, ohne dass er sich verabschiedete.</i> <i>Er machte sich bemerkbar, indem (dadurch, dass) er winkte.</i> Soviel ich weiß, kommt sie heute nicht mehr.</p>
<p>Zdania przydawkowe (Attributsätze/Relativsätze)</p>	<p>der (który), die (która), das (które), die (którzy/które), was (co), wer (kto), wo (gdzie), wo+przysłówek: woran, worüber, worauf itp.</p>	<p><i>Meine Eltern, die jetzt in Berlin wohnen, kommen mich am Wochenende besuchen.</i> <i>Ist das alles, woran du dich erinnern kannst?</i></p>
<p>Zdania poboczne bezokolicznikowe i imiesłowowe (spójnikowe i bezspójnikowe):</p>		
<p>Konstrukcje bezokolicznikowe (Infinitivkonstruktionen): w zdaniach podmiotowych i dopełnieniowych</p> <p>w zdaniach okolicznikowych skutku</p> <p>w zdaniach okolicznikowych celu</p>	<p>... zu</p> <p>ohne ... zu</p> <p>um ... zu ohne ... zu</p> <p>(an)statt ... zu</p>	<p>Bei diesem Wetter schnell zu fahren ist gefährlich. <i>Peter verspricht, sich nicht mehr zu verspäten.</i> <i>Peter repariert sein Auto seit vier Stunden, ohne den Fehler finden zu können.</i> <i>Die Mutter hat die Kinder zum Bäcker geschickt, um Brot zu holen.</i> Anstatt fernzusehen, solltest du das Essen kochen.</p>
<p>Konstrukcje imiesłowowe (Partizipialkonstruktionen)</p>	<p>z imiesłowem I (Partizip I)</p> <p>z imiesłowem II (Partizip II)</p>	<p>Vor Wut zitternd konnte er nichts sagen. Von Buhrufen begleitet verließ er den Saal.</p>

Niektóre zdania poboczne można zamienić na konstrukcje bezokolicznikowe (jeżeli podmiot zdania pobocznego i głównego jest ten sam) lub na zdania poboczne bezspójnikowe z czasownikiem na drugim miejscu. Mają one wówczas strukturę zdania głównego oznajmującego.

*Der Angeklagte behauptete, **dass** er zur fraglichen Zeit nicht am Tatort gewesen sei.*

*Der Angeklagte behauptete, zur fraglichen Zeit nicht am Tatort gewesen **zu sein**.*

*Der Angeklagte behauptete, **er sei zur fraglichen Zeit nicht am Tatort gewesen**.*

Zdania przydawkowe, które są poprzedzone rzeczownikiem od czasownika wyrażającego mówienie, myślenie, twierdzenie itp. można wprowadzić za pomocą spójnika, konstrukcji bezokolicznikowej lub bezspójnikowo.

*Mein Entschluss **das Spiel abubrechen**, stand fest.*

*Die Vermutung lag nahe, **dass** der Spion zu den engsten Mitarbeitern des Ministers gehörte.*

*Seine Behauptung, **er sei zu Hause gewesen**, trifft nicht zu.*

Zdania warunkowe poprzedzające zwykle zdanie główne, można stosować bez spójnika. Forma osobowa orzeczenia znajduje się wówczas na pierwszej pozycji.

***Hättest** du auf mich gehört, wäre das nicht passiert.*

***Ist** man krankgeschrieben, braucht man nicht zur Arbeit zu gehen.*

Zdania okolicznikowe czasu z *wenn* i *als*

– Temporalsätze mit *wenn* und *als*

Spójnik **wenn** (kiedy/gdy) występuje na początku zdania pobocznego czasowego wyrażającego czynność wielokrotną w przeszłości lub czynność jednorazową w teraźniejszości i przyszłości. Spójnik **als** (kiedy/gdy) występuje na początku zdania wyrażającego czynność jednorazową w przeszłości, np.

***Wenn** wir uns trafen, sprachen wir immer über den Urlaub.*

***Immer wenn** wir uns treffen, sprechen wir über den Urlaub.*

***Wenn** wir uns das nächste Mal treffen, werden wir über unseren letzten Urlaub sprechen.*

***Als** wir uns das letzte Mal trafen, sprachen wir über unseren Urlaub.*

Zdania okolicznikowe czasu z *nachdem*, *als*, *seit(dem)*, *sobald*, *bevor/ehe*, *bis* – Temporalsätze mit *nachdem*, *als*, *seit(dem)*, *sobald*, *bevor/ehe*, *bis*

Spójniki **nachdem** (gdy/skoro), **als** (gdy), **seit(dem)** (od tego czasu/odtąd), **sobald** (skoro), **bevor/ehe** (zanim), **bis** (aż) informują, że dwie czynności występują jedna po drugiej. Do wyrażenia czynności wcześniejszej w zdaniu pobocznym stosuje się spójniki *nachdem*, *als*, *seitdem*, *sobald*, np. *Er hat sich sehr verändert, **seit(dem)** er arbeitslos ist.* (Zmienił się bardzo, odkąd jest bezrobotny.). Do wyrażenia czynności występującej po innej czynności stosuje się spójniki *bevor*, *ehe*, *bis*, np. *Wir saßen draußen, **bis es dunkel wurde.*** (Siedzieliśmy na zewnątrz, aż się ściemniło.). Przy użyciu tych spójników obowiązuje zasada następstwa czasu (Zeitenfolge). Oto trzy reguły ogólne:

Zdanie poboczne (Nebensatz)	Zdanie główne (Hauptsatz)
Jeżeli czynności lub zdarzenia zdania głównego i pobocznego przebiegają równocześnie, do ich wyrażenia stosuje się te same czasy, np. <i>Als ich 6 Jahre alt war, ging ich zum ersten Mal in die Schule.</i>	
Czynność wcześniejsza	Czynność późniejsza
Perfekt Plusquamperfekt Perfekt/Präsens <u>Przykłady:</u> <i>Nachdem sie das Zimmer aufgeräumt hat,</i> <i>Nachdem sie das Zimmer aufgeräumt hatte,</i> <i>Nachdem sie das Zimmer aufgeräumt hat,</i> <i>Als sie gerade die Wäsche aufgehängt hatte,</i>	Präsens Präteritum Futur I/Präsens <i>kocht sie das Essen.</i> <i>kochte sie das Essen.</i> <i>wird sie das Essen kochen.</i> <i>ging es an zu regnen.</i>
Czynność późniejsza	Czynność wcześniejsza
Präsens Präteritum Futur I/Präsens <u>Przykłady:</u> <i>Bevor sie das Essen kocht,</i> <i>Bevor sie das Essen kochte,</i> <i>Bevor sie das Essen kochen wird/kocht,</i>	Präsens/Perfekt Plusquamperfekt Futur I/Perfekt/Präsens <i>räumt sie das Zimmer auf/hat sie das Zimmer aufgeräumt.</i> <i>hatte sie das Zimmer aufgeräumt.</i> <i>wird sie das Zimmer aufräumen/hat sie das Zimmer aufgeräumt/räumt sie das Zimmer auf.</i>

Część gramatyczna słownika zawiera podstawową wiedzę z zakresu pisowni, części mowy, słowotwórstwa i budowy zdania. Przy wyjaśnianiu problemów i zjawisk gramatycznych posługiwano się przykładami ze współczesnych podręczników i opracowań gramatycznych.

- Bęza, Stanisław (1994): Nowe repetytorium z gramatyki języka niemieckiego. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Dallapiazza, Rosa-Maria/Jan v., Eduard/Blüggel, Beate/Schümann, Anja (2001): Tangram. Zertifikat Deutsch. 1. Auflage. Ismaning: Max Hueber Verlag.
- Götze, Lutz (1996): Was muss ich über die neue Rechtschreibung der deutschen Sprache wissen? Informationen, Regeln und Diktate. 1. Auflage. Ismaning: Verlag für Deutsch.
- Lewiccy, Grażyna i Roman (2003): Mała gramatyka języka niemieckiego. Wydanie trzecie. Warszawa: Wydawnictwo Szkolne PWN.